

**DIE IDENTIFISERING EN ONTLEDING VAN RISIKOHOUDINGS,
RISIKOBRONNE EN RISIKOBEHEERMAATREËLS VAN GRAANPRODUSENTE
IN DIE BEDIENINGSGBIED VAN SENTRAAL-SUID KOÖPERASIE**

deur

Coenraad Hendrik de Beer

Voorgelê om te voldoen aan die gedeeltelike vereistes vir
die graad M.V.L. in die Fakulteit Landbou (Sentrum
vir Volhoubare Landbou), Universiteit van die Oranje-
Vrystaat

Studieleier: Prof. LK Oosthuizen

Mede-studieleier: Mnr. A Cronje

Januarie 1998

VERKLARING

Ek verklaar hiermee dat, tensy anders aangetoon in die teks, die werk in hierdie skripsie vervat my eie oorspronklike werk is.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'C. de Beer', with a long, sweeping vertical stroke extending downwards from the end of the signature.

Coenraad Hendrik de Beer

SAMEVATTING

Soos landbouprodusente oral is graanprodusente in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie blootgestel aan verskeie vorme van risiko wat hul boerderyaktiwiteite beïnvloed en in wisselende mate die voortbestaan van hul boerderyondernemings bedreig. Die negatiewe effek van risiko het nie slegs 'n invloed op landbouprodusente nie, maar is ook 'n bedreiging vir die welvaart van Sentraal-Suid Koöperasie en die gemeenskappe van Swellendam en Heidelberg. Hierdie risikoblootstelling vererger in die veranderende landboutoestande en plaas die winsgewendheid van graanproduksie in die landdrosdistrikte van Swellendam en Heidelberg toenemend onder druk. Die toestand verg dus 'n deeglike kennis van risikobronne en risikobestuur.

Ten einde die risikohouding, risikobronne en risikobeheermaatreëls van graanprodusente in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie te kan identifiseer en ontleed, is 'n posvraelys uitgestuur aan 179 graanprodusente in die gebied wat die afgelope vyf jaar gemiddeld meer as 100 hektaar koring, gars en canola per jaar gesaai het. In reaksie hierop is 95 vraelyste (53% van die 179 vraelyste) terug ontvang en verwerk.

Uit die ondersoek was dit duidelik dat die meerderheid respondente (graanprodusente) risiko vermydend is en slegs

projekte sal aanpak waarvan die waarskynlikheid op sukses volgens hulle mening baie hoog is. Die meerderheid van die respondente was dit eens dat die aard en omvang van die risiko van graanproduksie 'n gevaar is en die voortbestaan van hul boerderyonderneming kan bedreig. Hulle is ook van mening dat bestaande risikobeheermaatreëls nie voldoende beskerming bied teen die risiko van graanproduksie nie en dat hulle nie oor voldoende kennis en inligting aangaande risikobeheermaatreëls beskik nie. Veranderde klimaatstoestande en wisselende graanpryse is geïdentifiseer as die belangrikste risikobronne wat graanproduksie beïnvloed. Finansiële rekordhouding en bestuur en die opbou van reserwefondse en -voorrade is geïdentifiseer as die belangrikste risikobeheermaatreëls vir graanprodusente. Diversifikasie, lae-koste produksiepraktyke, 'n vermindering in die omvang van graanproduksie en finansiële rekordhouding en bestuur is risikobeheermaatreëls wat die meeste deur produsente benut word om hul teen risiko in die graanbedryf te verskans.

ABSTRACT

Grain producers in the service area of Sentraal-Suid Co-operative are, like all agricultural producers, exposed to several forms of risk that influence their farming activities and to a varying degree, threaten their farming enterprises. The negative effect of risk does not only influence farmers, but it also poses a threat to the prosperity of Sentraal-Suid Co-op and the communities of Swellendam and Heidelberg as a whole. This exposure to risk has increased in the inconstant agricultural conditions of our time, placing the profitability of grain production in the magisterial districts of Swellendam and Heidelberg in growing jeopardy. This situation demands a first hand knowledge of the application of risk sources and risk management strategies.

In order to identify the risk attitudes, risk sources and risk management strategies of grain producers in the service area of Sentraal-Suid Co-op, a postal questionnaire was sent to 179 grain producers who had on average cultivated more than 100 hectares of wheat, barley and canola over the past five years. In response, 95 questionnaires (53% of the 179) were returned and processed.

The results showed that the majority of grain producers in the service area of Sentraal-Suid Co-op are averse to risk. They tend to avoid risk and will only undertake those projects which according to them have a high success probability. The majority of producers agree that the nature and extent of risk poses a threat to the existence of their farming enterprises. The majority believe that risk management strategies do not provide sufficient protection against the risk of grain production. They also admit to their lack of sufficient knowledge and information regarding risk management strategies. Changing weather conditions and variable grain prices were identified as the major risk sources, having the greatest influence on grain production. Financial management and the establishment of supplies and reserve funds were identified as the most important risk management strategies available to grain producers. Diversification, low cost production practices, reduction in the extent of grain production and proper financial bookkeeping and management practices were identified as the risk management strategies most employed by producers.

DANKBETUIGING

Die bydraes en gesindheid van verskeie persone en instansies het hierdie skripsie moontlik gemaak. Graag wil ek aan elkeen van hulle my dank en waardering oordra.

* My studieleier, prof. Klopper Oosthuizen, vir sy belangstelling, raad en bekwame leiding.

* My mede-studieleiers, mnre. A. Cronje en C.J. du Plessis, vir hul leiding.

* My werkgewer, Sentraal-Suid Koöperasie Bpk., vir die geleentheid en finansiële bystand.

* My kollega en mede-student, Casper Swart, vir sy ondersteuning en raad.

* My gesin, Cindy en Nicola, vir hul ondersteuning en opoffering.

INHOUDSOPGAWE

VERKLARING.....	ii
SAMEVATTING.....	iii
ABSTRACT.....	v
DANKBETUIGING.....	vii
LYS VAN TABELLE.....	xiv
LYS VAN FIGURE.....	xvii

1. DIE NAVORSINGSPROBLEEM

1.1. Agtergrond.....	1
1.2. Probleemstelling.....	1
1.3. Subprobleme.....	2
1.4. Navorsingshipoteses.....	2
1.5. Beperkings van die studie.....	4
1.6. Definiëring van terme.....	4
1.6.1. Graanproduserende gebied van Sentraal-Suid Köoperasie Bpk.....	4

1.6.2. Produsente/Graanprodusente.....	5
1.6.3. Risiko.....	5
1.6.4. Risikohouding.....	8
1.6.5. Risikobronne.....	9
1.6.6. Risikobeheer.....	9
1.7. Aannames.....	10
1.8. Die data en die hantering van data.....	10
1.8.1. Primêre data.....	10
1.8.2. Sekondêre data.....	13
1.9. Belang van die ondersoek.....	14
2. LITERATUUROORSIG	
2.1. Inleiding.....	23
2.2. Die belang van risikobestuur.....	24

2.3. Die houding van landbouprodusente teenoor risiko....	26
2.4. Risikobronne in die landbou.....	29
2.5. Risikobeheermaatreëls in die landbou.....	32
2.6. Samevatting.....	38

3. SOSIO-EKONOMIESE EIENSKAPPE

3.1. Inleiding.....	40
3.2. Sosio-ekonomiese eienskappe van graanprodusente in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie.....	40
3.3. Samevatting.....	42

4. HOUDING TEENoor RISIKO

4.1. Inleiding.....	44
4.2. Die risikohouding van graanprodusente in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie.....	44
4.3. Samevatting.....	53

5. DIE AARD EN OMVANG VAN RISIKO

5.1. Inleiding.....	55
5.2. Graanprodusente in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie se mening omtrent die aard en omvang van die risiko ten opsigte van graanproduksie.....	55
5.3. Samevatting.....	58

6. MENING TEN OPSIGTE VAN RISIKOBEHEERMAATREËLS

6.1. Inleiding.....	59
6.2. Graanprodusente in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie se mening ten opsigte van die beskerming wat bestaande risikobeheermaatreëls bied.....	59
6.3. Graanprodusente in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie se mening ten opsigte van hul kennis en inligting aangaande risikobeheermaatreëls.....	62
6.4. Samevatting.....	63

7. RISIKOBRONNE

7.1. Inleiding.....	64
7.2. Die belangrikste risikobronne van graanprodusente in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie.....	64
7.3. Risikobronne wat die grootste invloed het op graanboerdery in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie.....	67
7.4. Samevatting.....	68

8. RISIKOBEHEERMAATREËLS

8.1. Inleiding.....	69
8.2. Die belangrikste risikobeheermaatreëls van graanprodusente in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie.....	69
8.3. Risikobeheermaatreëls wat die meeste toegepas word deur graanprodusente in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie.....	73

8.4. Samevatting.....76

9. SAMEVATTING EN GEVOLGTREKKINGS.....77

BRONNELYS.....80

AANHANGSEL A: VRAELYS

LYS VAN TABELLE

Tabel 1: Inkomste, koste- en margevergelykings vir koringproduksie.....	16
Tabel 2: Inkomste, koste- en margevergelykings vir garsproduksie.....	17
Tabel 3: Oppervlakte gesaai en graan gelewer by Sentraal-Suid Koöperasie.....	18
Tabel 4: Geselekteerde sosio-ekonomiese eienskappe van graanprodusente in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie.....	41
Tabel 5: Die risikohouding van graanprodusente in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie.....	45
Tabel 6: Graanprodusente in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie en die verband tussen ouderdom en geselekteerde eienskappe m.b.t. risiko.....	47
Tabel 7: Graanprodusente in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie en die verband tussen opvoedkundige kwalifikasies en geselekteerde eienskappe m.b.t. risiko.....	48

Tabel 8:	Graanprodusente	in	die
bedieningsgebied	van	Sentraal-Suid	Koöperasie en
die verband	tussen	ondernemingsvorm	en geselekteerde
eienskappe m.b.t. risiko.....			49
Tabel 9:	Graanprodusente	in	die
bedieningsgebied	van	Sentraal-Suid	Koöperasie en
die verband	tussen	hektaar gesaai	en geselekteerde
eienskappe m.b.t. risiko			50
Tabel 10:	Graanprodusente	in	die
bedieningsgebied	van	Sentraal-Suid	Koöperasie en
die verband	tussen	graanverkope	en geselekteerde
eienskappe m.b.t. risiko.....			51
Tabel 11:	Graanprodusente	in	die
bedieningsgebied	van	Sentraal-Suid	Koöperasie en
die verband	tussen	boerderybates	en geselekteerde
eienskappe m.b.t. risiko.....			52
Tabel 12:	Graanprodusente	in	die
bedieningsgebied	van	Sentraal-Suid	Koöperasie se
mening t.o.v.	die aard	en omvang	van die risiko
van graanproduksie.....			56

Tabel 13: Graanprodusente (n=95) in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie se mening t.o.v. bestaande risikobeheermaatreëls 60

Tabel 14: Die Relatiewe belang van risikobronne vir graanprodusente (n=95) in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie 65

Tabel 15: Risikobronne wat die grootste invloed het op graanprodusente (n=95) in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie 66

Tabel 16: Die Relatiewe belang van risikobeheermaatreëls vir graanprodusente (n=95) in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie 70

Tabel 17: Risikobeheermaatreëls wat die meeste benut word deur graanprodusente (n=95) in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie 71

LYS VAN FIGURE

Figuur 1: Graan gelewer teenoor ledeskuld van SSK Bpk....20

1. DIE NAVORSINGSPROBLEEM

1.1. Agtergrond

Sentraal-Suid Koöperasie Bpk. is 'n primêre landboukoöperasie wat die landdrosdistrikte van Swellendam en Heidelberg in die Suid-Kaap bedien. Die koöperasielede se belangrikste boerderyaktiwiteit is die produksie van droëland koring, gars en canola. Sentraal-Suid Koöperasie tree op as verskaffer en finansierder van produksiemiddele en hanteer ook die ontvangs, gradering en opberging van die lede se graan en oliesade en is derhalwe self ook baie afhanklik van graanproduksie.

Droëland kleingraan- en oliesaadproduksie is landboubedrywe wat groot finansiële insette verg en indien risikoverskansing nie bevredigend toegepas word nie, kan dit baie negatiewe finansiële implikasies vir die gebied se produsente, die koöperasie en ook die res van die gemeenskap inhou.

1.2. Probleemstelling

Die doel van hierdie ondersoek is die identifisering en ontleding van risikohoudings, risikobronne en risikobeheermaatreëls van graanprodusente in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie.

1.3. Subprobleme

Die eerste subprobleem is die identifisering en ontleding van die houding van graanprodusente in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie teenoor risiko.

Die tweede subprobleem is die identifisering en ontleding van die risikobronne van graanprodusente in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie.

Die derde subprobleem is die identifisering en ontleding van die maatreëls of strategieë waarmee graanprodusente in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie die risiko, soos bepaal in die tweede subprobleem, beheer.

1.4. Navorsingshipoteses

Die volgende ses hipoteses word gestel:

* Graanprodusente in die Sentraal-Suid Koöperasie bedieningsgebied se houding teenoor risiko stem grootliks ooreen, naamlik risikovermydend.

* Graanprodusente in die Sentraal-Suid Koöperasie bedieningsgebied is dit oorwegend eens dat die risiko van graanproduksie in hul gebied 'n baie groot gevaar is en 'n

wesenlike bedreiging inhou vir die voortbestaan van hulle boerderyondernemings.

* Graanprodusente in die Sentraal-Suid Koöperasie bedieningsgebied is van mening dat bestaande risikobeheermaatreëls nie voldoende beskerming teen die risiko van graanproduksie bied nie.

* Graanprodusente in die Sentraal-Suid Koöperasie bedieningsgebied is van mening dat hulle nie oor voldoende kennis van en inligting oor risikobeheermaatreëls beskik nie.

* Graanprodusente in die Sentraal-Suid Koöperasie bedieningsgebied se bronne van risiko is oorwegend dieselfde. Wisselende klimaat en wisselende produkpryse is die bronne van risiko wat die grootste invloed op graanproduksie het.

* Graanprodusente in die Sentraal-Suid Koöperasie bedieningsgebied beskou diversifikasie en lae-koste produksiepraktyke as die belangrikste risikobeheermaatreëls. Hierdie strategieë word ook die meeste deur produsente toegepas ten einde hulself teen risiko in die graanbedryf te beskerm.

1.5. Beperkings van die studie

Die onderstaande beperkings moet in ag geneem word by die vertolking van die resultate:

* Die ondersoek is beperk tot droëland kleingraanprodusente in die graanproduserende gebied van Sentraal-Suid Koöperasie Bpk.

* Die ondersoek is beperk tot graanprodusente wat die afgelope vyf jaar (vanaf 1993 tot 1997) gemiddeld meer as 100 hektaar koring, gars en canola (gesamentlik) per jaar gesaai het.

* Die ondersoek sal nie die doeltreffendheid van die risikobeheermaatreëls per se probeer bepaal nie, maar eerder poog om vas te stel watter risikobeheermaatreëls wel deur die graanprodusente benut word.

1.6. Definiëring van terme

1.6.1. Graanproduserende gebied van Sentraal-Suid Koöperasie Bpk.

Die graanproduserende gebied van Sentraal-Suid Koöperasie Bpk. beslaan die landdrosdistrikte van Swellendam en Heidelberg.

1.6.2. Produsente/Graanprodusente

Met produsente/graaanprodusente word bedoel produseerders van koring, gars en canola. Alhoewel canola 'n oliesaad en nie 'n kleingraan is nie, vorm dit 'n integrale deel van kleingraanproduksie soos dit in hierdie streek toegepas word. Canola is 'n belangrike wisselbougewas vir koring en gars en produksiepraktyke asook die masjinerie- en implementegebruik in die produksieproses, stem grootliks ooreen.

1.6.3. Risiko

Verskeie definisies van risiko word in die literatuur weergegee. Sommige tref 'n onderskeid tussen risiko en onsekerheid, maar in ander word risiko en onsekerheid as een begrip beskou en word geïmpliseer dat onsekerheid altyd in 'n risiko situasie aanwesig is. Volgens Fleischer (1990) bestaan daar geen universeel aanvaarbare definisie van risiko nie. Risiko word beskryf as 'n situasie waarin die uitkoms van onsekerheid die welstand van 'n onderneming of besluitnemer mag affekteer en wat 'n verandering in wins of verlies mag voortbring. Onsekerheid word beskryf as 'n situasie waarin die uitkoms van alle aksies van die besluitnemer nie vooraf bekend is nie, aangesien minstens een aksie meer as een uitkoms mag hê. Van Reenen & Davel (1986) definieer risiko as 'n situasie waarin voldoende

inligting oor die moontlike resultate bekend is sodat verwagtings op statistiese waarskynlikhede gegrond kan word. Boehlje & Eidman (1984) verwys na 'n risiko situasie as 'n situasie waartydens die besluitnemer bekend is met beide die alternatiewe resultate en die waarskynlikheid geassosieer met elke moontlike resultaat. Onsekerheid word beskryf as 'n situasie waartydens die besluitnemer minder inligting het met betrekking tot die alternatiewe resultate en die waarskynlikheid geassosieer met elke alternatiewe resultaat. Penson & Lins (1989) beskryf risiko as 'n tipiese situasie waartydens 'n waarskynlikheidsverdeling met betrekking tot die uitkoms gedoen kan word teenoor 'n situasie van onsekerheid waar dit nie moontlik is nie as gevolg van 'n gebrek aan inligting. Vir die doel van hierdie ondersoek verskaf Patrick (1996) 'n baie toepaslike beskrywing van risiko situasies as tipies daardie situasies waartydens daar 'n groot moontlikheid van ongunstige uitkoms is en waar, indien die ongunstige uitkoms wel realiseer, betekenisvolle ontwrigting veroorsaak kan word.

Boehlje & Eidman (1984) onderskei tussen twee tipes risiko, naamlik besigheidsrisiko en finansiële risiko. Hulle beskryf besigheidsrisiko as die inherente onsekerheid in 'n onderneming onafhanklik van die wyse waarop dit gefinansier word. Soos deur Boehlje & Eidman (1984) beskryf, is daar twee vorms van besigheidsrisiko naamlik variasie in die prys van insette en uitsette (prysrisiko) en die variasie

in produksievlakke as gevolg van faktore buite die bestuurder se beheer (produksierisiko). Penson & Lins (1989) noem die twee soorte besigheidsrisiko's tegniese risiko en markrisiko. Eersgenoemde word gedefinieer as die risiko dat opbrengs verskil van die aanvanklike verwagting as gevolg van faktore soos klimaat, siektes, ensovoorts. Markrisiko hou weer verband met die risiko dat markpryse mag verskil van werklike pryse. Beide bronne beskryf finansiële risiko as die onsekerheid voortspruitend uit addisionele finansiële verpligtinge geassosieer met die finansiering van produksie-insette wat ontstaan as gevolg van die finansiële hefboom effek. Finansiële risiko beïnvloed dus die solvabiliteit en likiditeit van 'n onderneming. Barry (1984) onderskei tussen produksie of tegniese risiko, mark of prys risiko, tegnologiese risiko, wetlike en sosiale risiko en menslike hulpbron risiko. Coleman (1995) maak ook 'n gedetailleerde onderskeid tussen die tipes risiko wat algemeen in die landbou voorkom en identifiseer vyf hoof tipes risiko, naamlik produksie/klimaat risiko, finansiële/ekonomiese risiko, sosiale risiko, mark/politieke risiko en bate/besigheid risiko. Ook Patrick (1996) tref 'n groter onderskeid tussen tipes risiko en beskryf mark/prys risiko, produksie risiko, tegnologiese risiko, wetlike en sosiale risiko, asook menslike hulpbron risiko as tipes risiko wat algemeen in die landbou kan voorkom. Eidman (1989) identifiseer vyf belangrike dimensies van risiko naamlik die tegnologie,

klimaat, sosiologiese omgewing, politiek en ekonomie, waarin risiko vir landbouprodusente gesetel is terwyl Van Reenen & Marais (1992) verwys na die tipes bronne van risiko waarmee landbouprodusente moet rekening hou as produksie-onsekerhede, mark- en prysonsekerhede, inset-onsekerhede, owerheidsbeleid en diverse onsekerhede. Van Zyl (1988) gee 'n gedetailleerde uiteensetting van bronne van risiko en onsekerheid in die landbou en verdeel risiko in groepe met betrekking tot eiendoms- en persoonlike risiko. Hierdie breë groeperings word onderverdeel in natuurlike (klimaat, siektes, insekte en plaë), sosiale en ekonomiese risiko's.

Fleischer (1990) wys daarop dat, soos in die vorige paragraaf aangetoon, 'n wye verskeidenheid van maniere gebruik word om risiko te kategoriseer waarvan die meeste berus op die verskil tussen natuurlike en mensgemaakte risiko. Volgens Fleischer is die faktore wat riskantheid van 'n situasie beïnvloed egter nie so maklik onderskeibaar nie. Geen enkele klassifiseringstelsel is volgens Fleischer beter as 'n ander nie, maar word bepaal deur die betrokke probleem of doelwit wat aangespreek moet word.

1.6.4. Risikohouding

Risikohouding is 'n weerspieëling van 'n geneigdheid om riskante besluite te neem en dienooreenkomstig op te tree.

'n Individu se houding teenoor risiko kan onder andere uitgedruk word as risiko-nemend, risiko-ongevoelig of risiko-vermydend.

1.6.5. Risikobronne

Risikobronne is faktore wat aanleiding kan gee tot risiko. Wisselende klimaatstoestande is 'n voorbeeld van 'n risikobron omdat dit die opbrengs en kwaliteit van 'n gewas kan beïnvloed.

1.6.6. Risikobeheer

In enige besigheidsonderneming is risikobestuur 'n baie belangrike komponent van beplanning, organisering en beheer van aktiwiteite en hulpbronne. Risikobeheer behels die tydige voorsiening van moontlike probleme, dienooreenkomstige beplanning en optrede ten einde die probleme te voorkom en/of die impak van daardie probleme te verminder (Patrick, 1996). Hardaker, Huirne & Anderson (1997) beskryf risikobestuur as die sistematiese aanwending van bestuursbeleid, prosedures en praktyke in die proses van identifisering, analisering, waardering, behandeling en monitering van risiko. Gegewe die voortdurende verandering in die aard en gevolge van risiko, is risikobestuur 'n deurlopende en aanpasbare proses wat geïntegreerd met alle

relevante besluitnemingsprosedures van 'n besigheidsonderneming toegepas moet word.

1.7. Aannames

Die eerste aanname behels dat graanprodusente in die graanproduserende gebied van die Sentraal-Suid Koooperasie Bpk. homogeen is met betrekking tot die risikobronne wat in kleingraanproduksie 'n rol speel.

Die tweede aanname behels dat alle graanprodusente in die Sentraal-Suid Koöperasie bedieningsgebied bewus is van die risiko verbonde aan kleingraanproduksie.

1.8. Die data en die hantering van data

1.8.1. Primêre data

Data met betrekking tot die betrokke graanprodusente se houding teenoor risiko (risiko-nemend, risiko-ongevoelig of risiko-vermyders), bronne van risiko en risikobeheermaatreëls is benodig.

Vraelyste is uitgestuur aan 179 graanprodusente in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie wat die afgelope vyf jaar gemiddeld meer as 100 hektaar kleingraan

(koring, gars en canola) per jaar gesaai het. Hierdie besonderhede is deur Sentraal-Suid Koöperasie verskaf.

Data is ingesamel m.b.v. 'n wetenskaplik saamgestelde posvraelys wat aan die betrokke graanprodusente gepos is. Die vraelys het gespesifiseer dat die belangrikste besluitnemer in die betrokke boerderyonderneming dit moes voltooi. Aanvanklik is vraelyste aan al 179 graanprodusente wat meer as 100 hektaar per jaar saai (gars, koring en canola) gepos. Daarmee saam is 'n begeleidende brief gestuur waarin hulle versoek is om die vraelys voor 'n sperdatum te voltooi. Nadat die sperdatum verstryk het, is alle graanprodusente wat nie betyds op die skriftelike versoek gereageer het nie, telefonies gekontak en weer versoek om die vraelys te voltooi.

Uiteindelik is 95 uit die 179 vraelyste (53%) ingesamel. Die graanprodusente wat die vraelys voltooi het, verteenwoordig volgens die afgelope vyf jaar se gemiddelde 54% (43 865 hektaar uit 81 169 hektaar) van die totale hektare wat deur die 179 produsente gesaai word of te wel 53% van die totale aantal hektaar gesaai in die distrik (83 277 hektaar volgens die afgelope vyf jaar gemiddelde). Gemeet aan die homogeniteit van die universum (graanprodusente in die distrik), word hierdie respons as voldoende aanvaar as 'n verteenwoordigende oorsig van die graanprodusente in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid

Koöperasie se beskouing van risiko, risikobronne en risikobeheermaatreëls in hul bedryf.

Die data met betrekking tot graanprodusente se houding teenoor risiko is volgens ouderdom, opleiding, ondernemingsvorm, finansiële omvang van graanproduksie (as 'n persentasie van bruto boerdery-inkomste) en waarde van totale boerderybates getabuleer. Die verband tussen hierdie eienskappe van graanprodusente en hul houding jeens risiko, die aard en omvang van risiko, die beskerming wat bestaande risikobeheermaatreëls bied en hul kennis en inligting met betrekking tot risikobeheermaatreëls, is hiervolgens bepaal.

Die data met betrekking tot graanprodusente se bronne van risiko is in tabelvorm gegroepeer ten einde die belangrikheid van elke bron van risiko vir graanprodusente in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie te bepaal. Produsente het ook die risikobronne wat die grootste invloed op hul graanboerdery het, uitgewys. Hierdie data is in prioriteitsvolgorde getabuleer. Sodoende kan afgelei word watter risikobronne volgens die produsente die grootste invloed op hul graanboerdery het.

Die data met betrekking tot risikobeheermaatreëls of strategieë is eweneens getabuleer. Daarvolgens kan afgelei word hoe belangrik graanprodusente elke

risikobeheermaatreël of strategie ag. Produsente het ook die risikobeheermaatreëls of strategieë wat hulle die meeste benut, uitgewys. Hierdie data is in prioriteitsvolgorde in tabelvorm gerangskik ten einde te bepaal watter risikobeheermaatreëls die meeste deur produsente aangewend word om hulself teen risiko in graanproduksie te verskans.

1.8.2. Sekondêre data

Data met betrekking tot bronne van risiko en risikobeheermaatreëls (strategieë teen risiko) in die landbou moes ingesamel word.

Data is verkry uit literatuur omtrent risikobronne en risikobeheermaatreëls - veral uit vorige ondersoeke in hierdie verband waartydens risikobronne en risikobeheermaatreëls by landbouprodusente geïdentifiseer en gekategoriseer is.

Die sekondêre data omtrent risikobronne en risikobeheermaatreëls ten opsigte van droëland graanproduksie is gebruik in die posvraelys en voorgehou as potensiële bronne van risiko en risikobeheermaatreëls of strategieë. Graanprodusente moes die belangrikheid in terme van hulle eie graanboerdery aandui. Risikobronne en risikobeheermaatreëls wat algemeen voorkom, maar nie

wesenlik in hierdie situasie 'n rol speel nie, is nie by die vraelys ingesluit nie.

1.9. Belang van die ondersoek

Graanprodusente in die Sentraal-Suid Koöperasie bedieningsgebied is blootgestel aan verskeie vorme van risiko wat hul boerderyaktiwiteite beïnvloed en hul boerderyondernemings se voortbestaan kan bedreig. Die direkte insetkoste van kleingraanproduksie is besonder hoog en vereis dat die meeste produsente van geleende kapitaal by instansies soos Sentraal-Suid Koöperasie gebruik moet maak. 'n Swak oes het 'n baie groot finansiële impak op graanprodusente asook vir die koöperasie as die verskaffer van die bedryfskapitaal.

Voorts skeep die veranderde politieke toestand in Suid-Afrika voortdurend nuwe uitdagings met gepaardgaande risikofaktore aan landbouprodusente. Die belangrikste van hierdie "nuwe" risiko's is waarskynlik markrisiko en beleidsrisiko teweeggebring deur die vrye mark benadering wat die regering sedert 1993 volg en wat onder andere tot gevolg gehad het dat landboubeheerrade ontbind is en die rol van die staat met betrekking tot beskerming aan die landbousektor totaal geherdefinieer is. Ander, meer subtiele omgewingsveranderinge soos die kweekhuis-effek en

"global warming", dra verder by tot verhoogde risiko vir die hedendaagse landbouprodusent.

Die winsgewendheid en mededingendheid van graanproduksie in die Swellendam en Heidelberg omgewing word ook al hoe meer bevraagteken. In 'n verslag van Street, Kleynhans & Vink (1996) oor die mededingendheid van koring- en garsproduksie in die Wes-Kaap, was die totale koste van produksie per hektaar R 1 057 vir koring en R 1 111 vir gars in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie waar ongeveer 83 000 hektaar graan jaarliks gesaai word. Volgens Tabel 1 (Inkomste-, koste- en margevergelykings vir koringproduksie) en Tabel 2 (Inkomste-, koste- en margevergelykings vir garsproduksie) vanuit hierdie verslag, was produsente in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie se netto marge per hektaar R 114,03 en -R 52,72 vir koring en gars onderskeidelik. Uit al die plaaslike en internasionale mededingers in die ondersoek betrek, was slegs die produksiegebied van Riversdal & Albertinia Koöperasie ('n buurkoöperasie van Sentraal-Suid Koöperasie) se netto marge per hektaar koring laer as Sentraal-Suid Koöperasie s'n. Sentraal-Suid Koöperasie se netto marge per hektaar vir gars is die laagste van al die betrokke streke.

Tabel 3 (Oppervlakte gesaai en graan gelewer by Sentraal-Suid Koöperasie) weerspieël die omvang en onstabiliteit van

TABEL 1. INKOMSTE-, KOSTE- EN MARGEVERGELYKINGS VIR KORINGPRODUKSIE

(Street, Kleynhans & Vink : 1997)

	Argentinië	Australië	Kanada	Brittanje	Duitsland	VSA	Zimbabwe	SWLK	RAK	SSK	BNK	CRK	WPK	MKB	PLK	Bethlehem	Senekal	Bloemfontein
Opbrengs ton/ha	3 75	1 40	2 25	6 50	7 90	2 71	5 50	1 42	1 27	1 52	2 21	1 95	2 33	2 21	1 86	2 00	1 50	1 00
Prys vir SA Kopers R/ton	977.71	977.71	977.71	977.71	977.71	977.71	977.71	768.19	765.46	771.04	770.49	769.58	777.24	782.05	770.25	777.18	777.18	802.58
3innelandse prys in R/ton	900.11	825.29	657.19	822.20	726.52	713.78	901.71	768.19	765.46	771.04	770.49	769.58	777.24	782.05	770.25	777.18	777.18	802.58
Nisselkoerse in Rand	4 54	3 59	3 36	7 15	2 97	4 54	0 43	1 00	1 00	1 00	1 00	1 00	1 00	1 00	1 00	1 00	1 00	1 00
Bruto inkomste in R/ha	3666 40	1368 79	2250 57	8286 56	9862 87	2647 57	5377 38	1093 13	972 44	1171 99	1702 79	1502 63	1812 91	1728 33	1432 66	1554 36	1165 77	802 58
Direkte kompensasiëbetalings R/ha	0 00	0 00	54 43	1931 47	2138 99	0 00	0 00	0 00	0 00	0 00	0 00	0 00	0 00	0 00	0 00	0 00	0 00	0 00
Totale veranderlike koste R/ha	1449 19	416 71	388 08	2679 02	3678 71	582 10	2123 98	640 64	824 10	745 78	770 14	868 21	1170 53	1078 57	908 57	709 51	564 00	357 31
Waste inkomste per ha	504 00	107 64	342 93	2396 46	1507 08	358 93	1677 08	210 58	214 75	312 18	318 29	382 98	450 00	440 93	402 15	307 00	307 00	206 21
Waste koste as 'n % van totale koste	25 80	20 53	46 91	47 22	29 06	38 14	44 12	24 74	20 67	29 51	29 24	30 61	27 77	29 02	30 68	30 20	35 25	36 59
Totale koste R/ha	1953 19	524 36	731 00	5075 48	5185 79	941 02	3801 06	851 22	1038 85	1057 96	1088 43	1251 19	1620 53	1519 50	1310 72	1016 51	871 00	563 52
Bruto marge/ha	2217 21	952 07	1862 49	5607 54	6184 16	2065 47	3253 40	452 49	148 34	426 21	932 65	634 42	642 38	649 75	524 09	844 85	601 77	445 27
Netto marge/ha	1713 21	844 43	1519 57	3211 08	4677 08	1706 55	1576 32	241 91	66 41	114 03	614 36	251 44	192 38	208 82	121 94	537 85	294 77	239 06
Netto marge/ha sonder direkte betalings			1465 14	1279 61	2538 09													

SWLK: Suid-Weslike Landbou Koöperasie, Mosselbaai distrik
 RAK: Riversdal Albertinia Koöperasie, Riversdal en Albertinia distrik
 SSK: Sentraal-Suid Koöperasie, Swellendam en Heidelberg distrik
 BNK: Bredasdorp Napier Koöperasie, Bredasdorp en Napier distrik

CRK: Caledon Riviersonderend Koöperasie, Caledon en Riviersonderend distrik
 WPK: WPK Landbou Beprik, Malmesbury distrik
 MKB: Moorreesburg Koringboere, Moorreesburg distrik
 PLK: Porterville Landbou Koöperasie, Porterville distrik

**TABEL 2. INKOMSTE-, KOSTE- EN MARGEVERGELYKINGS VIR GARSPRODUKSIE
(Street,Kleynhans & Vink : 1997)**

	Argentinië	Australië	Kanada	Brittanje	Duitsland	VSA	SSK	BNK	CRK
Opbrengs ton/ha	2.50	1.40	2.68	5.00	4.50	5.09	1.47	2.03	2.09
Prys vir SA Kopers R/ton	992.86	992.86	992.86	992.86	992.86	992.86	720.00	720.00	720.00
Binnelandse prys in R/ton	908.20	688.93	595.29	1000.94	967.01	515.10	720.00	720.00	720.00
Wisselkoerse in Rand	4.54	3.59	3.36	7.15	20.97	4.54	1.00	1.00	1.00
Bruto inkomste in R/ha	2482.14	1390.00	2752.00	6895.75	6606.84	5062.43	1058.40	1461.60	1501.65
Direkte kompensasiëbetalings R/ha	0.00	0.00	86.47	1931.47	2138.99	13.24	0.00	0.00	0.00
Totale veranderlike koste R/ha	843.94	454.17	369.97	2342.80	2739.75	678.03	805.50	865.79	944.89
Vaste inkomste per ha	504.00	107.64	374.12	2396.46	1507.08	449.70	305.62	318.29	382.98
Vaste koste as 'n % van totale koste	37.39	19.16	50.28	50.57	35.49	39.88	27.51	26.88	28.84
Totale koste R/ha	1347.94	561.82	744.09	4739.26	4246.83	1127.73	1111.12	1184.08	1327.87
Bruto marge/ha	1638.20	935.82	2382.03	4552.95	3867.10	4384.41	252.90	595.81	556.76
Netto marge/ha	1134.20	828.18	2007.91	2156.49	2360.01	3934.71	-52.72	277.52	173.78
Netto marge/ha sonder direkte betalings			1921.44	225.02	446.04	3921.47			

SSK: Sentraal-Suid Koöperasie, Swellendam en Heidelberg distrik
 BNK: Bredasdorp Napier Koöperasie, Bredasdorp en Napier distrik
 CRK: Caledon Riviersonderend Koöperasie, Caledon en Riviersonderend distrik

**TABEL 3. OPPERVLAKTE GESAAI EN GRAAN GELEWER BY SENTRAAL-SUID KOÖPERASIE
(SSK BPK. FINANSIËLE JAARSTATE)**

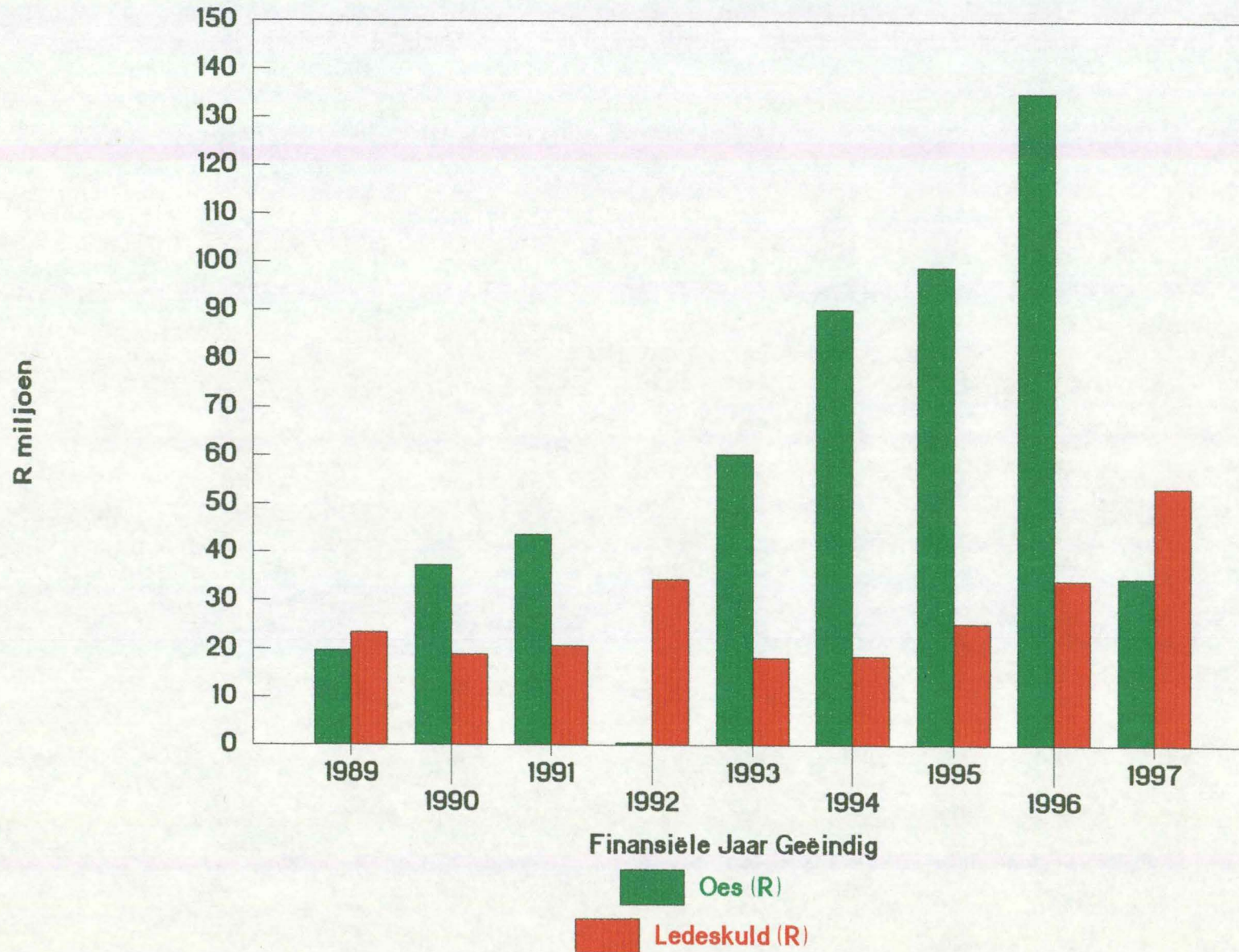
Jaar	Koring			Gars			Canola		
	Ha gesaai	Ton gelewer	Ton/Ha	Ha gesaai	Ton gelewer	Ton/Ha	Ha gesaai	Ton gelewer	Ton/Ha
1980-81	45079	40027	0.89	7034	4166	0.59			
1981-82	55477	94807	1.71	8947	15566	1.74			
1982-83	55798	89800	1.61	9308	20109	2.16			
1983-84	48186	90870	1.89	17451	34712	1.99			
1984-85	56163	57249	1.02	29451	30213	1.03			
1985-86	52705	70584	1.34	42814	77768	1.82			
1986-87	50950	41627	0.82	38840	50078	1.29			
1987-88	38090	73391	1.93	40609	83280	2.05			
1988-89	45000	36536	0.81	40600	22528	0.55			
1989-90	17355	30060	1.73	44022	82825	1.88			
1990-91	17092	22316	1.31	46939	77278	1.65			
1991-92	13243	7249	0.55	44753	23307	0.52			
1992-93	20715	30276	1.46	41948	68143	1.62			
1993-94	38610	64777	1.68	34966	58462	1.67			
1994-95	38034	66174	1.74	35795	80851	2.26	1440	1913	1.33
1995-96	37648	58860	1.56	40800	86139	2.11	8821	7487	0.85
1996-97	37551	13001	0.35	38517	18946	0.49	6844	3788	0.55
Gemiddeld	39276	52212	1.32	33106	49081	1.50	5702	4396	0.91
Standaardafwyking	13905	26414	0.47	13176	28265	0.61	3120	2316	0.32
Variasiekoëffisiënt	35%	51%	36%	40%	58%	41%	55%	53%	35%

koring-, gars- en canola-opbrengste met variasiekoëffisiënte van 36%, 41% en 35% vir elkeen van die gewasse onderskeidelik. Hierdie variasie dui op 'n besondere groot afwyking van opbrengs behaal vanaf die verwagte opbrengs. Figuur 1 (Graan gelewer teenoor ledeskuld van SSK Bpk.) weerspieël die finansiële effek van 'n swak oes op graanprodusente en hul koöperasie. In drie van die produksiejare (1988-89, 1991-92 en 1996-97) oor die nege jaar periode vanaf 1988 tot 1997, is baie swak oeste behaal en was die totale ledeskuld van die koöperasie aan die einde van die finansiële jaar meer as die waarde van die oes wat in daardie jaar by SSK gelewer is. Die ledeskuld hou uiteraard verband met die insetkoste van daardie betrokke jaar se oes. Die groot oorlaatskuld het verskeie negatiewe implikasies soos verhoogde renteverpligtinge en 'n verswakking in die kredietwaardigheid van die koöperasie en sy lede.

Landboupprodusente in die gebied se boerderyaktiwiteite en die finansiële voorspoed daarvan het ook implikasies ten opsigte van die algehele volhoubaarheid van landbou in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie. Smyth, Dumanski, Spendjian, Swift & Thornton (1993) beskryf volhoubare landbou as 'n filosofie wat 'n dinamiese stelselbenadering tot landbouproduksie behels en wat tegnologiese, ekonomiese sowel as sosiologiese faktore in ag neem met die doel om onbepaald winsgewende produksie van

FIGUUR 1. GRAAN GELEWER TEENOOR

LEDESKULD VAN SSK BPK.



BRON: SSK BPK. FINANSIËLE JAARSTATE

voldoende voedsel en vesel te verseker, sonder die beskadiging van die omgewing en natuurlike hulpbronne terwyl dit die gesondheid en sekuriteit van die gemeenskap in stand hou. Smyth et al. evalueer 'n volhoubare landboustelsel aan die hand van vyf kriteria, die sogenaamde "vyf pilare van volhoubaarheid", naamlik sekuriteit, produktiwiteit, bewaring, ekonomiese lewensvatbaarheid en sosiale aanvaarbaarheid. Graanproduksie het ooglopende sekuriteits- en ekonomiese implikasies. Dit het beslis ook 'n invloed op die sosiale welvaart van die gemeenskap, hulpbronbewaring en produktiwiteit. In 'n relatief klein plattelandse gemeenskap soos Swellendam en Heidelberg is die welvaart van die gemeenskap besonder nou saamgeweef met dié van die landbousektor en hang die welvaart en vooruitgang van die gemeenskap in 'n groot mate af van die sekuriteit en voorspoed van die streek se landbouprodusente. Nie-volhoubare boerderypraktyke wat voortspruit uit finansiële druk en wat korttermyn voordele en langtermyn nadele eerder as langtermyn voordele inhou, plaas meer druk op natuurlike hulpbronne. Oor die langtermyn sal dit noodwendig lei tot 'n daling in produktiwiteit van hulpbronne. Barry (1984) ondersteun die stelling dat risiko en onsekerheid die effektiwiteit van hulpbron-gebruik en die besluitnemingsproses van landbouprodusente beïnvloed. De Jager (1994) beskryf hoër produktiwiteit as die handhawing van dieselfde uitsetvlak terwyl minder insette aangewend

word. Dit impliseer dat vermorsing en verliese verlaag word - volgens hom die eenvoudigste manier om wins te maak. Laer produktiwiteit voortspruitend uit 'n degradering van hulpbronne impliseer verhoogde vlakke van vermorsing en verliese wat aanleiding gee tot 'n verlaging in winsvlakke.

Risiko en onsekerheid het op verskeie maniere 'n invloed op graanprodusente met gepaardgaande bedreiging vir volhoubaarheid, veral finansiële volhoubaarheid, van graanprodusente in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie. Dit is essensieel dat risikobronne en die mees effektiewe optrede ter verskansing daarteen goed bekend moet wees ten einde risikobeheer so doeltreffend moontlik toe te pas. Hierdie ondersoek sal 'n bydrae lewer ter identifisering van risikobronne en die wyse waarop graanprodusente risiko kan beheer. Sodoende word gehoop dat graanprodusente in die Sentraal-Suid Koöperasie bedieningsgebied risiko beter sal kan bestuur en uiteindelik 'n meer volhoubare landboustelsel vir die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie daar sal kan stel.

2. LITERATUUROORSIG

2.1. Inleiding

Tyd en tydsverloop bring risiko en onsekerheid in landbouproduksie mee deurdat onvoorsiene of onverwagte gebeurtenisse kan plaasvind gedurende die transformasie van insette na produkte wat die uitkoms kan beïnvloed (Van Zyl, 1989). Die landbouprodusent se produksiebesluite en produksie-optrede geskied onder toestande van onvolmaakte kennis oor wat die uitkoms sal wees met gevolglike risiko in die voortdurende veranderende omgewing waarin landbouprodusente besluite moet neem en optree.

Fleischer (1990) ondersteun hierdie stelling en verwys na die afhanklikheid van landbouprodusente teenoor die klimaat en biologiese prosesse waaroor hulle min of geen beheer het nie. Behalwe klimaat en biologiese prosesse is landbouprodusente ook uitgelewer aan onvoorsiene prysfluktuasies van produkte en produksie-insette. Voorts maak die kapitaalintensiewe aard van die meeste boerderyondernemings dit besonder sensitief vir skommelings in algemene binnelandse en internasionale ekonomiese toestande. Benewens hierdie risikofaktore is die landbou ook blootgestel aan dergelike sake- en finansiële risiko's waaraan ander besigheidsondernemings uitgelewer is. Hedendaagse politieke en wetlike tendense, onder andere die

afskaling van subsidies aan die landboubedryf, verminderde beskerming teen internasionale mededinging, werkgewer onvriendelike arbeidswetgewing en in die geheel 'n minder simpatieke houding vanaf die owerheid teenoor die landbou, gee aanleiding tot verhoogde boerderyrisiko. Risiko blootstelling vir Suid-Afrikaanse landbouprodusente sal in die toekoms waarskynlik selfs toeneem.

2.2. Die belang van risikobestuur

Alhoewel daar sonder risiko geen geleentheid vir wins sou wees nie, gee risiko en die onsekerheid wat met risiko gepaard gaan, aanleiding tot "onvrywillige" en "vrywillige" koste vir die produsent (Barnard, 1979). Indien 'n produsent volmaakte kennis sou hê omtrent die toekoms, sou hy sy boerderyonderneming daarvolgens kon aanpas om optimale resultate te verseker. Aangesien volmaakte kennis ontbreek, sal 'n boerderyonderneming waarskynlik altyd subnormaal opereer en gevolglik aanleiding gee tot "onvrywillige" koste gelykstaande aan die verskil in waarde van die werklike boerderyplan en 'n "volmaakte kennis" boerderyplan. "Vrywillige" koste ontstaan indien 'n produsent doelbewus maatreëls tref om sy onderneming teen risiko en onsekerheid te beskerm. Dit kan byvoorbeeld in die vorm van versekering teen verliese of die produksie van 'n minder winsgewende, maar 'n meer stabiele gewas wees. As gevolg van onsekerheid omtrent opbrengs en produkpryse, die

wan-allokasie van hulpbronne as gevolg van verkeerde prysverwagtings en die koste (tyd en geld) verbonde aan die aanvaarding en bestuur van risiko, het risiko en onsekerheid die oneffektiewe allokasie van hulpbronne tussen bedryfstakke tot gevolg (Fleischer, 1990). Dit het ook 'n negatiewe invloed op wins.

Ofskoon dit nie moontlik is om risiko totaal te elimineer nie, moet en kan risiko bestuur word. 'n Landbouprodusent as bestuurder van sy onderneming kan op risiko reageer deur blootstelling aan risiko te vermy of deur te poog om die effek of impak daarvan te versag (Jolly, 1993). Coleman (1995) beskou risikobestuur as noodsaaklik vir die oorlewing en finansiële vooruitgang van enige boerdery-onderneming. Ook Willemse (1996) beskou risikobestuur as 'n noodsaaklike en 'n dringende vereiste vir groei en stabiliteit in die Suid-Afrikaanse landbou. Die belangrikheid van risikobestuur vir Suid-Afrikaanse landbouprodusente word beklemtoon deur die relatief lae winsgrense van boerderyondernemings in Suid-Afrika. Volgens Standard Bank se AgriReview (Oktober 1994) was die hoogste jaarlikse rentabiliteit op totale kapitaal van Suid-Afrikaanse landbouprodusente in die 14 jaar vanaf 1980 tot 1993, slegs 15.22% per jaar. In 1983 was dit so laag as 6% waartydens die rentabiliteit op eie kapitaal maar net meer as 3% was. Die voorkoming en beheer van verliese wat deur risiko's veroorsaak word, was nog altyd baie belangrik,

maar die kompleksiteit van die hedendaagse omgewing en die risiko's wat dit meebring maak 'n professionele benadering tot risikobestuur absoluut noodsaaklik.

Blank & McDonald (1995) het in 'n ondersoek by landbouprodusente in Kalifornië tot die gevolgtrekking gekom dat die produsente se bewustheid omtrent risiko toeneem en dat die landbouprodusente wat die beste gebruik maak van risikobeheermaatreëls om hul effektiwiteit en welvarendheid te beïnvloed, bewus was van hul belangrikste risikobronne, die beskikbare risikobeheermaatreëls, hoe hierdie risikobeheermaatreëls werk en hoe om hierdie risikobeheermaatreëls ten beste tot voordeel van hul boerderyondernemings te gebruik. Die landbouprodusente het egter aangedui dat die beskikbaarheid van effektiewe risikobeheermaatreëls hul vermoë om risikobeheer toe te pas, beperk.

2.3. Die houding van landbouprodusente teenoor risiko

Mense se houding teenoor risiko word deur hul persoonlikheid, doelwitte en individuele omstandighede, soos hulpbronne, finansiële vermoëns, ensovoorts, beïnvloed. Die waarskynlikheid en omvang van wins en verliese in 'n spesifieke situasie speel weliswaar ook 'n rol in houding teenoor risiko. 'n Individuele se houding jeens risiko kan van een situasie tot 'n ander verskil. Houding

teenoor risiko kan ook na gelang van samehangende omstandighede met verloop van tyd verander.

Karberg (1996) en Patrick (1996) onderskei tussen vier klassifikasies van risikohouding naamlik risiko vermyders, avonturiers, waaghalse en berekenaars. Vermyders word beskryf as konserwatiewe en versigtige individue wat meen hulle is versigtig deur geen besluite te neem nie. Waaghalse is die teenoorgestelde van vermyders en oordink gewoonlik nie die gevolge van hul optrede voordat hulle vinnige besluite neem nie. Hulle neem onnodige risiko's in 'n poging om 'n wins te realiseer wat in baie gevalle onrealisties of onhaalbaar is. Avonturiers geniet risiko, maar oorweeg hulle optrede baie goed voordat hulle enige besluite neem. Berekenaars is bewus van risiko en besef dat hulle risiko moet aangaan om suksesvol te wees, maar is in staat om die kanse op mislukking te verminder deur ingelig te wees omtrent wat hulle doen en besluite te neem op grond van hul kennis aangaande 'n onderwerp.

Boehjle & Eidman (1984), Fleischer (1990) en Van Reenen & Davel (1986) groepeer risikohoudings in drie klasse naamlik risikovermydend, risikonemend en risiko-ongevoelig. Hulle beskryf risikovermyders as versigtige individue wat minder riskante inkomste en beleggings verkies. Risikovermyders sal 'n sekere hoeveelheid verwagte inkomste prysgee ten einde die moontlikheid van lae inkomste en verliese te

verminder. Risikonemers daarenteen is avontuurlik met 'n voorkeur vir meer riskante alternatiewe. Die risiko-neutrale individu word geplaas tussen die risikovermyder en die risikonemer en sal die opsie met die grootste verwagte uitkoms verkies, ongeag wat die waarskynlikheid geassosieer met alternatiewe voordele of verliese is.

Tradisioneel word landbouprodusente beskou as risikovermydend deurdat hulle bereid is om 'n gedeelte van hul wins af te staan aan maatreëls wat daarop gemik is om risiko te verminder (Barnard, 1979). Hierdie houding is verstaanbaar, gemeet aan die omvang van risiko waaraan die landboubedryf blootgestel is en die feit dat landbouprodusente as eienaars (gewoonlik) van hul boerderyondernemings, die volle finansiële verantwoordelikheid en gevolge van hulle besluite en optrede moet dra. Uit die aard van hul omstandighede het finansiële mislukking 'n groot impak op die sosiale omstandighede van landbouprodusente en hul familieledede wat van die boerdery afhanklik is.

In sy ondersoek by groenteprodusente in KwaZulu-Natal het Bullock (1994) bevind dat hierdie groep produsente hulself oor die algemeen beskou as meer geneig tot riskante besluite as ander landbouprodusente. Hy het ook bevind dat jonger, minder ervare en minder geskoolde landbouprodusente meer gewillig is om risiko te neem as ouer, meer ervare en

beter geskoolde produsente. In dieselfde ondersoek is bevind dat landbouprodusente met 'n lae laste-bate verhouding meer gewillig is om risiko's te neem as andersins, waarskynlik vanweë hul groter finansiële reserwes wat hulle risiko-draende kapasiteit verhoog. Dit verskil effens van Woodburn (1993) wat bevind het dat jonger, maar beter opgeleide landbouprodusente in KwaZulu-Natal risiko soekers is.

2.4. Risikobronne in die landbou

Landbouprodusente is aan 'n wye verskeidenheid risikobronne blootgestel. Oor sommige risikobronne het die individuele landbouprodusent 'n mate van beheer, maar oor die meeste nie. Nie-beheerbare risikobronne kan soms op 'n gemeenskaplike wyse, soos deur middel van 'n drukgroep binne die ge-organiseerde landbou, aangespreek word.

Verskeie ondersoeke in verband met risikobronne is reeds in verskillende lande en streke met betrekking tot verskillende landboubedrywe gedoen. Fleischer (1990) verwys na 'n ondersoek in die VSA waartydens 147 landbouprodusente gevra is om die sewentien mees algemene bronne van risiko in die landbou in prioriteitsvolgorde aan te wys. Die respondente is in vier groepe verdeel - akkerbouers, akkerbouers wat ook vee het, veeboere en veeboere wat ook akkerbou toepas. Die eerste drie groepe het klimaat en

produkpryse as die twee belangrikste bronne van risiko geïdentifiseer. Die laaste groep het produkpryse, insetkoste en klimaat in daardie volgorde aangewys as die belangrikste risikobronne. Blank & McDonald (1995) se ondersoek na die wyse waarop Kaliforniese landbouprodusente risiko bestuur, het bevind dat hierdie groep produkpryse en insetkoste as hul belangrikste risikobronne beskou. Suiwel-, skaap-, bees- en wildprodusente onder aangeplante weidingstoestande in Nieu-Seeland beskou produkpryse as hul belangrikste bron van risiko (Martin, 1994). Veranderings in die ekonomieë van Nieu-Seeland en die wêreld, skommeling in wêreldpolitiek, insetkoste, reënval, peste en plaë, veranderings in die beleid van beheerrade, veranderings in owerheidswette en -beleid en risiko geassosieer met ongelukke en gesondheid is ander belangrike bronne van risiko wat in hierdie ondersoek geïdentifiseer is. Ortmann, Patrick, Musser & Doster (1992) het risikobronne by vooraanstaande "Cornbelt" boere in die VSA ondersoek en variasies in produkpryse en opbrengste as die vernaamste bronne van risiko geïdentifiseer. Persoonlike veiligheid en gesondheid, owerheidsbeleid, omgewingsregulasies en insetkoste het ook baie belangrik vir die groep produsente geblyk te wees. In 'n ondersoek na die belangrikheid van risiko persepsies en bestuursmaatreëls by veeboere in Wyoming en ander dele van die VSA, het Branch & Olsen (1987) bevind dat produkpryse, klimaat, insetkoste en siektes en peste as die belangrikste

risikofaktore beskou word. Beesvleisprodusente in Oklahoma, VSA, beskou beesvleispryse, klimaat, insetkoste en rentekoerse as die grootste bronne van risiko in hul bedryf (Walker & Mapp, 1984). Suiwelprodusente in Arizona, VSA se belangrikste bronne van risiko was volgens 'n ondersoek van Wilson, Luginland & Armstrong (1988), die koste van produksie-insette, die melkprys en wisselende klimaatstoestande. In die ondersoek van Boggess, Anaman & Hanson (1985) by landbouprodusente in Noord Florida en Suid Alabama, is bevind dat wisselende reënval, peste en plae en produkpryse as die belangrikste risikobronne in gewasproduksie beskou word. Produkpryse, wisselende reënval, peste en plae en insetkoste is geïdentifiseer as die belangrikste risikobronne by lewende hawe produksie.

In Suid-Afrika is soortgelyke ondersoeke gedoen. Woodburn (1993) se ondersoek by kommersiële landbouprodusente in KwaZulu-Natal het bevind dat insetkoste, gevolg deur oesopbrengs en produkpryse as die belangrikste risikobronne beskou word. Bullock (1994) se ondersoek by groenteprodusente in KwaZulu-Natal het bevind dat die groenteprodusente prys-, klimaat- en opbrengsveranderlikes as die belangrikste bronne van risiko in hul bedryf beskou. Die opname toon ook dat owerheidsbeleid in 'n groot mate bydra tot die produsente se onsekerheid met betrekking tot hul bedryf. Swanepoel & Ortmann (1993) se ondersoek na bronne van risiko by ekstensiewe veeboerdery in die

voormalige Noordwes-Transvaalse Bosveld het bevind dat die hoofbronne van risiko variasies in veeproduksie, reënval, veepryse, die bedreiging van grondhervorming en veranderde insetkoste is. Smit (1995) se ondersoek by landbouprodusente in die Mosselbaai-distrik in die Suid-Kaap het aankooppryse, verkooppryse en klimaatwisselvallighede as die vernaamste bronne van risiko en onsekerheid geïdentifiseer.

Dit blyk dat landbouprodusente onder verskillende omstandighede, verskillende waardes aan risikobronne heg. Omgewingstoestande, markte, politieke en ekonomiese toestande, ensovoorts, verskil en beïnvloed die aard en invloed van risikobronne. Waarskynlik sal die belangrikheid wat produsente aan risikobronne heg ook met verloop van tyd verskil. Dit wil egter voorkom of produkpryse en klimaat deurgaans as die belangrikste bronne van risiko beskou word.

2.5. Risikobeheermaatreëls in die landbou

Sakemanne gaan risiko's aan vanweë die waarskynlikheid dat hulle finansiële voordeel daaruit kan trek. Hoër wins word normaalweg geassosieer met hoër risiko. Sulke riskante, maar potensieel winsgewende situasies, vereis natuurlik goeie bestuur. Patrick (1996) beskryf effektiewe risikobestuur as die voorsiening van moontlike probleme en

beplanning ten einde die gevolge daarvan te verminder en nie slegs 'n reaksie op die ongunstighede nadat dit plaasgevind het nie. Effektiewe risikobestuur behels twee komponente: eerstens die voorsiening van 'n ongunstige voorval en gepaardgaande voorkomende optrede ter vermindering van die waarskynlikheid dat daardie ongunstige voorval gaan plaasvind en tweedens tydig optrede ten einde die effek van die negatiewe gevolge te verminder indien die voorval wel plaasvind.

Verskeie maatreëls kan gevolg word om onsekerheid en risiko in die landbou te verminder. Hierdie maatreëls behels die vermyding, versagting of oordra van risiko aan 'n ander party. Die spesifieke optrede van 'n landbouprodusent teenoor risiko word bepaal deur sy persoonlike oordeel, kapitaalposisie en doelstellings. Enige maatreël om onsekerheid en risiko in landbouproduksie te verminder, bring egter direkte of indirekte koste mee. Hierdie koste moet opgeweeg word teen die voordeel teweeggebring deur die betrokke beheermaatreël (Van Zyl, 1989). Die mate waartoe landbouprodusente dit nodig vind om hulself teen risiko te verskans, hang behalwe vir hul houding teenoor risiko, ook af van die balans tussen hul kapitaalkragtigheid en die waarskynlikheid dat 'n ongunstige gebeurtenis wel kan plaasvind (Barnard, 1979).

Verskeie bronne waaronder Barry (1984), Eidman (1989), Patrick (1996), Fleischer (1990), Penson & Lins (1989), Coleman (1995), Van Reenen & Marais (1992), Van Zyl (1988), Laubscher (1988) en Lee et al. (1988) klassifiseer risikobeheermaatreëls. Elkeen omskryf 'n wye verskeidenheid van risikobeheermaatreëls of strategieë wat hoofsaaklik geklassifiseer kan word as produksie-, bemarkings- of finansiële maatreëls of strategieë. Produksiematreëls sluit risiko verminderende of lae koste produksiepraktyke, die benutting van inligting, geografiese verspreiding van aktiwiteite, buigbaarheid/plooibaarheid en produk- of aktiwiteitdiversifikasie in. Bemarkingsmaatreëls sluit die benutting van bemarkingsinligting, die verspreiding van verkope, termynkontrakte en voorwaartse kontraktering van produksie-insette, produkte en pryse in. Finansiële beheermaatreëls sluit aktiwiteite in soos die opbou en behoud van voldoende reserwefondse en -voorrade, die opbou van kredietreserwes, verskeie vorms van versekering, nie-landbou inkomste en oordeelkundige finansiële bestuur en investering.

Verskeie ondersoeke met betrekking tot risikobeheermaatreëls is reeds in verskillende lande en streke met betrekking tot verskillende landboubedrywe gedoen. Blank & McDonald (1995) het risikobeheermaatreëls by landbouprodusente in Kalifornië, VSA, ondersoek. By byna die helfte van die landbouprodusente wat by die ondersoek

betrek is, was diversifikasie die mees populêre risikobeheermaatreël. Diversifikasie beteken in hierdie geval dat landbouprodusente twee of meer gewas- of veevertakkings het en ook nie slegs staat maak op inkomste vanuit die landbou nie, maar dat die landbouer en/of van sy familieledede ook 'n inkomste van buite die landbou verdien. Drie en sestig persent van die landbouprodusente het sulke nie-landbou inkomste verdien wat 'n gemiddelde van 47% van hul familie se totale inkomste verteenwoordig. Slegs 25% gebruik direkte risikobeheermaatreëls soos oesversekering en voorwaartse kontraktering. Die beskikbaarheid van sulke tipe maatreëls word as die belangrikste rede daarvoor aangevoer. Premies vir oesversekering was ook te duur en die intreevlakke voordat eise aanvaar word, te hoog. Oesversekering word nie as 'n goeie opsie deur die groep produsente beskou nie. Met betrekking tot termynkontrakte is aangevoer dat die maatreël nie algemeen gebruik word nie omrede die produsente nie die beginsels en werking daarvan verstaan nie. In Martin (1994) se ondersoek by suiwel-, skaap-, bees- en wildprodusente onder aangeplante weidingstoestande in Nieu-Seeland is bevind dat bespuitingsprogramme, besproeiing en voer reserwes as die belangrikste produksie strategieë vir risikobeheer beskou word en deur meer as 90% van die boere toegepas word. Bemerkingsinligting, die verspreiding van verkope en die behoud van lae skuldvlakke was ander strategieë wat deur 'n groot persentasie van hierdie produsente toegepas is. In

die ondersoek by die "Cornbelt"-boere in die VSA (Ortmann et al. 1992), is bevind dat die vernaamste produksie respons teen risiko die doeltreffende gebruik van masjinerie en lae-koste produksiepraktyke was. Vooruitkontraktering en deelname aan landbou programme was die belangrikste bemarkings respons en aanspreeklikheidsversekering, skuldbestuur en die instandhouding van finansiële reserwes was die belangrikste finansiële response. In 'n ondersoek na die belangrikheid van risiko persepsies en bestuursmaatreëls by veeboere in Wyoming en ander dele van die VSA, het Branch & Olsen (1987) bevind dat investeringsbeplanning/uitbreiding, die effektiewe benutting van markinligting en die behoud van voldoende finansiële reserwes as hierdie groep produsente se belangrikste risikobeheermaatreëls beskou word. Beesvleisprodusente in Oklahoma, VSA, beskou markinligting, die verspreiding van verkope, kredietreserwes en plooibaarheid as hul vier belangrikste risikobeheermaatreëls na aanleiding van 'n ondersoek gedoen deur Walker & Mapp (1984). Suiwelprodusente in Arizona, VSA, se belangrikste risikobeheermaatreëls was volgens 'n ondersoek van Wilson, Luginsland & Armstrong (1988) gesetel in kommunikasie met gehuurde arbeid, die gebruik van konsultante, bestuursinligtingstelsels, voorwaartse kontraktering en die behoud van voldoende voer reserwes. In die ondersoek van Boggess, Anaman & Hanson (1985) by landbouprodusente in Noord-Florida en Suid-

Alabama is bevind dat hierdie groep produsente diversifikasie van boerderyaktiwiteite, die bestuur en beplanning van investering en uitbreiding, markinligting, owerheidsprogramme en die behoud van voldoende finansiële reserwes as die belangrikste strategieë teen risiko beskou.

Swanepoel & Ortmann (1993) het lae-koste produksie, keuse van produksiesisteme en verandering van veegetalle as die belangrikste produksie respons van ekstensiewe veeboere in die Noordwes-Transvaalse Bosveld van SA geïdentifiseer. Die aanvaarding van die vloerprysstelsel is beskou as die belangrikste bemarkingsrespons en finansiële rekordhouding, skuldbestuur en die behoud van kredietreserwes as die belangrikste finansiële response. Bullock (1994) het ook bestuursreaksies op risiko by groenteboere in KwaZulu-Natal ondersoek. Besproeiing, tydige beskikbaarheid van meganisasie, lae-koste produksie en diversifisering is in hierdie ondersoek as die belangrikste bestuursreaksies op risiko geïdentifiseer. Smit (1995) se ondersoek by landbouprodusente in die Mosselbaai-distrik het aangetoon dat hierdie groep produsente aangepaste produksiemetodes en diversifikasie as hul vernaamste produksiebestuurstrategieë beskou. Ten opsigte van bemarking en finansiering is die belangrikste strategieë direkte afsetpunte en toegang tot markinligting, finansiële bestuur en winsgewendheidsanalise. Woodburn (1993) se ondersoek na risikobestuur in kommersiële boerdery in Natal het

aangetoon dat hierdie groep produsente produksierekords, die tydige beskikbaarheid van masjinerie, tipe produksiestelsels en lae-koste produksie as die belangrikste produksiebeheermaatreëls beskou. Ten opsigte van bemarkingsmaatreëls was verkope op die vrye mark en die gebruik van markinligting die belangrikste maatreëls. Die byhou van finansiële rekords en skuldbestuur is beskou as die belangrikste finansiële beheermaatreëls.

Voorafgemelde ondersoeke dui daarop dat definitiewe verskille voorkom in die wyse waarop landbouprodusente hulself teen risiko in hul bedryf beskerm. Diversifikasie van boerderyaktiwiteite, lae-koste produksiestelsels, die benutting van markinligting en finansiële rekordhouding en bestuur blyk egter redelik belangrik te wees.

2.6. Samevatting

Landbouprodusente is blootgestel aan 'n wye verskeidenheid risiko's en hierdie risikoblootstelling word voortdurend groter. Landbouprodusente word oor die algemeen beskou as risikovermydend. Onder verskillende omstandighede heg landbouprodusente verskillende waardes aan risikobronne, maar skommelings in produkpryse en wisselende klimaatomstandighede word deurgaans as baie belangrike risikobronne beskou. Groot verskille kom voor in die wyse waarop landbouprodusente hulself teen risiko beskerm.

Diversifikasie van boerderyaktiwiteite, lae-koste produksiestelsels, die benutting van markinligting en finansiële rekordhouding en bestuur blyk deurgaans die belangrikste risikobeheermaatreëls te wees.

3. SOSIO-EKONOMIESE EIENSKAPPE

3.1. Inleiding

Uit die 95 vraelyste wat ingesamel is uit 'n totaal van 179 graanprodusente, is enkele sosio-ekonomiese eienskappe geïdentifiseer en saamgevat in Tabel 4 (Geselekteerde sosio-ekonomiese eienskappe van graanprodusente in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie).

3.2. Sosio-ekonomiese eienskappe van graanprodusente in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie

Die gemiddelde ouderdom van die 95 respondente was 42,5 jaar. Die grootste groep respondente (37%) val in die ouderdomsgroep 30 tot 39 jaar; 38 % van die respondente se hoogste vlak van opleiding is matriek; 28% het diplomas en 25% het grade. Drie en vyftig persent van die respondente het dus naskoolse opleiding in die vorm van diplomas of grade. Slegs 9% se opleiding is laer as matriek. Eenmansake is verreweg die belangrikste ondernemingsvorm - 60% van die respondente. Vennootskappe en trusts is die naas belangrikste ondernemingsvorms. Maatskappye en beslote korporasies is nie algemeen nie. Die grootste groep respondente (35%) saai tussen 300 en 600 hektaar kleingraan per jaar. Die gemiddelde aantal hektare jaarliks gesaai deur die 95 respondente is gelykstaande aan

TABEL 4.

**GESELEKTEERDE SOSIO-EKONOMIESE EIENSKAPPE VAN GRAANPRODUSENTE (n=95) IN DIE
BEDIENINGSGBIED VAN SENTRAAL-SUID KOÖPERASIE**

OUDERDOM	%	OPVOEDKUNDIGE KWALIFIKASIE	%	ONDERNEMINGSVORM	%
< 30 jaar	7	< Matriek	9	Eenmansaak	60
30 tot 39 jaar	37	Matriek	38	Vennootskap	21
40 tot 49 jaar	28	Diploma	28	Maatskappy	1
50 tot 59 jaar	22	Graad	25	Beslote Korporasie	1
60 jaar en >	5			Trust	17
HA JAARLIKS GESAAI	%	% VAN BBI VANUIT GRAANVERKOPE	%	WAARDE VAN BOERDERYBATES	%
< as 300 ha	31	< 20 %	6	< R 1 500 000	5
300 tot 600 ha	35	20 tot 39 %	15	R 1 500 000 tot R 2 499 999	20
600 tot 900 ha	20	40 tot 59 %	50	R 2 500 000 tot R 3 499 999	23
> 900 ha	41	60 tot 79 %	26	R 3 500 000 tot R 4 499 999	13
		80 % en >	3	R 4 500 000 tot R 5 499 999	9
				R 5 500 000 tot R 6 499 999	10
				> R 6 500 000	20

466,6 hektaar uit 'n totale gemiddelde plaasgrootte van 1562,8 hektaar (eie besit, gehuur en deelsaai). Ongeveer 30% van die respondente se grond word benut vir die produksie van koring, gars en canola. Een en dertig persent respondente saai minder as 300 hektaar en 14% meer as 900 hektaar kleingraan per jaar. Die meeste respondente (49%) het aangedui dat die inkomste uit die verkope van koring, gars en canola, in 'n normale jaar, 40 tot 59% van hul jaarlikse bruto boerdery-inkomste verteenwoordig. By 29 % van die respondente verteenwoordig graanverkope meer as 60% van hulle jaarlikse bruto boerdery-inkomste. Die produsente is oor die algemeen baie afhanklik van graanproduksie. Agt en veertig persent van die respondente skat die markwaarde van hul boerderybates (grond en geboue, lewende hawe en masjinerie en implemente) tussen R 1 500 000 en R 3 499 999. Twintig persent van die respondente se boerderybates bedra meer as R 6 500 000.

3.3. Samevatting

Graanprodusente in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie wat gereageer het op die vraelys is gemiddeld 43 jaar oud. Die grootste groep respondente is tussen 30 en 39 jaar oud. Die produsente is besonder goed gekwalifiseerd - 53% het naskoolse opleiding in die vorm van diplomas of grade. Eenmansake is die belangrikste ondernemingsvorm. Vyftig persent van die respondente se jaarlikse

graaninkomste verteenwoordig 40 tot 59% van hul jaarlikse
bruto boerdery-inkomste.

4. HOUDING TEENOR RISIKO

4.1. Inleiding

Uit die 95 vraelyste wat ingesamel is (uit 'n totaal van 179), is graanprodusente se houding teenoor die risiko van graanproduksie in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie bepaal. Tabel 5 (Die risikohouding van graanprodusente in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie) weerspieël die produsente se houding teenoor risiko.

4.2. Die houding teenoor risiko van graanprodusente in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie

Uit die opname het dit geblyk dat 34% van die respondente minder gewillig is om risiko te neem as ander landbouprodusente. Ses en veertig persent meen hulle het dieselfde bereidwilligheid tot risiko as ander landbouprodusente en 20% meen hulle is meer bereidwillig tot risiko as ander landbouprodusente. Graanprodusente in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie beskou hulself oorwegend as net so bereidwillig of minder bereidwillig om risiko te neem as ander landbouprodusente. In antwoord op 'n verdere vraag omtrent hul houding teenoor risiko, beskryf 63% van die respondente hulself as

TABEL 5. DIE RISIKOHOUDING VAN GRAANPRODUSENTE (n=95) IN DIE BEDIENINGSGEBIED VAN SENTRAAL-SUID KOÖPERASIE, 1997

PRODUSENTE SE MENING T.O.V. HUL BEREIDWILLIGHEID OM RISIKO AAN TE GAAN	%	PRODUSENTE SE MENING T.O.V. HUL HOUDING TEENOOR RISIKO	%
Minder bereidwillig as ander landbouprodusente	34	Risikonemend	10
Dieselfde bereidwilligheid as ander landbouprodusente	46	Risiko-ongevoelig	27
Meer bereidwillig as ander landbouprodusente	20	Risikovermydend	63

risikovermydend, 27% as risiko-ongevoelig en 10% as risikonemend.

In Tabelle 6 tot 11 word graanprodusente in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie se houding teenoor risiko ontleed volgens ouderdom, opvoedkundige kwalifikasie, ondernemingsvorm, hektare gesaai, graanverkope as 'n persentasie van bruto boerdery-inkomste en waarde van boerderybates. Ten opsigte van hierdie eienskappe is die produsente oorwegend risikovermydend. Die ouderdomsgroep 60 jaar en ouer is een uitsondering - slegs 40% van hierdie respondente beskryf hulself as risikovermydend. Hierdie groep verteenwoordig egter slegs 6% van die 95 respondente. Van die respondente wie se graanverkope 80% en meer van hulle bruto boerdery-inkomste verteenwoordig, is 50% risikonemend en 50% risiko-ongevoelig. Hierdie groep respondente is ook baie klein en verteenwoordig slegs 3% van die 95 respondente. In beide die groepe respondente wat tussen 600 en 900 hektaar per jaar saai en die groepe respondente met boerderybates van minder as R 1 500 000 en meer as R 6 500 000, is minder as die helfte van die respondente risikovermydend. Risikovermydende respondente verteenwoordig egter steeds die meeste respondente (teenoor risikonemende en risiko-ongevoelige respondente) binne die groepe.

TABEL 6. GRAANPRODUSENTE (n=95) IN DIE BEDIENINGSGBIED VAN SENTRAAL-SUID KOÖPERASIE EN DIE VERBAND TUSSEN OUDERDOM EN GESELEKTEERDE EIENSKAPPE M.B.T. RISIKO, 1997

OUERDOM	< 30 jaar	30 tot 39 jaar	40 tot 49 jaar	50 tot 59 jaar	60 jaar en >
	%	%	%	%	%
Aard en omvang van risiko					
Onbenullig en geen bedreiging nie	0	0	0	0	0
Beperk en nie 'n ernstige bedreiging nie	12	13	7	23	40
'n Gevaar en kan 'n bedreiging wees	63	60	67	54	20
'n Groot gevaar en beslis 'n bedreiging	25	27	26	23	40
Houding teenoor risiko					
Risikonemend	13	9	7	5	40
Risiko-ongevoelig	37	18	30	33	20
Risikovermydend	50	73	63	62	40
Maatreëls teenoor risiko					
Risikobeheermaatreëls bied voldoende beskerming	25	24	15	28	20
Risikobeheermaatreëls bied onvoldoende beskerming	75	76	85	72	80
Kennis en inligting oor risiko					
Beskik oor voldoende kennis en inligting	12	28	19	33	0
Beskik nie oor voldoende kennis en inligting nie	88	72	81	67	100

TABEL 7. GRAANPRODUSENTE (n=95) IN DIE BEDIENINGSGBIED VAN SENTRAAL-SUID KOÖPERASIE EN DIE VERBAND TUSSEN OPVOEDKUNDIGE KWALIFIKASIE EN GESELEKTEERDE EIENSKAPPE M.B.T. RISIKO, 1997

OPVOEDKUNDIGE KWALIFIKASIE	< Matriek %	Matriek %	Diploma %	Graad %
Aard en omvang van risiko				
Onbenuilig en geen bedreiging nie	0	0	0	0
Beperk en nie 'n ernstige bedreiging nie	7	13	11	23
'n Gevaar en kan 'n bedreiging wees	67	52	78	51
'n Groot gevaar en beslis 'n bedreiging	26	35	11	26
Houding teenoor risiko				
Risikonemend	7	4	22	11
Risiko-ongevoelig	15	30	23	34
Risikovermydend	78	66	55	55
Maatreëls teenoor risiko				
Risikobeheermaatreëls bied voldoende beskerming	18	17	34	26
Risikobeheermaatreëls bied onvoldoende beskerming	82	83	66	74
Kennis en inligting oor risiko				
Beskik oor voldoende kennis en inligting	22	22	22	26
Beskik nie oor voldoende kennis en inligting nie	78	78	78	74

TABEL 8. GRAANPRODUŠENTE (n=95) IN DIE BEDIENINGSGBIED VAN SENTRAAL-SUID KOÖPERASIE EN DIE VERBAND TUSSEN ONDERNEMINGSVORM EN GESELEKTEERDE EIENSKAPPE M.B.T. RISIKO, 1997

ONDERNEMINGSVORM	EENMANSAAK	VENNOOTSAP	MAATSKAPPY	BESLOTE KORPORASIE	TRUST
	%	%	%	%	%
Aard en omvang van risiko					
Onbenullig en geen bedreiging nie	0	0	0	0	0
Beperk en nie 'n ernstige bedreiging nie	14	20	0	0	12
'n Gevaar en kan 'n bedreiging wees	63	50	100	0	56
'n Groot gevaar en beslis 'n bedreiging	23	30	0	100	32
Houding teenoor risiko					
Risikonemend	14	5	0	0	0
Risiko-ongevoelig	23	30	0	0	37
Risikovermydend	63	65	100	100	63
Maatreëls teenoor risiko					
Risikobeheermaatreëls bied voldoende beskerming	25	25	0	0	12
Risikobeheermaatreëls bied onvoldoende beskerming	75	75	100	100	88
Kennis en inligting oor risiko					
Beskik oor voldoende kennis en inligting	27	30	0	0	6
Beskik nie oor voldoende kennis en inligting nie	73	70	100	100	94

TABEL 9. GRAANPRODUSENTE (n=95) IN DIE BEDIENINGSGBIED VAN SENTRAAL-SUID KOÖPERASIE EN DIE VERBAND TUSSEN HA GESAAI EN GESELEKTEERDE EIENSKAPPE M.B.T. RISIKO, 1997

HA GESAAI	< AS 300 HA	300 TOT 600 HA	600 TOT 900 HA	> 900 HA
	%	%	%	%
Aard en omvang van risiko				
Onbenuilig en geen bedreiging nie	0	0	0	0
Beperk en nie 'n ernstige bedreiging nie	24	3	16	23
'n Gevaar en kan 'n bedreiging wees	62	67	47	46
'n Groot gevaar en beslis 'n bedreiging	14	30	37	31
Houding teenoor risiko				
Risikonemend	7	6	11	25
Risiko-ongevoelig	21	24	42	17
Risikovermydend	72	70	47	58
Maatreëls teenoor risiko				
Risikobeheermaatreëls bied voldoende beskerming	31	18	21	15
Risikobeheermaatreëls bied onvoldoende beskerming	69	82	79	85
Kennis en inligting oor risiko				
Beskik oor voldoende kennis en inligting	48	15	5	15
Beskik nie oor voldoende kennis en inligting nie	52	85	95	85

TABEL 10. GRAANPRODUSENTE (n=95) IN DIE BEDIENINGSGBIED VAN SENTRAAL-SUID KOÖPERASIE EN DIE VERBAND TUSSEN GRAANVERKOPE EN GESELEKTEERDE EIENSKAPPE M.B.T. RISIKO, 1997

GRAAN AS % VAN BRUTO BOERDERY INKOMSTE	< 20%	20 TOT 39%	40 TOT 59%	60 TOT 79%	80% EN >
	%	%	%	%	%
Aard en omvang van risiko					
Onbenullig en geen bedreiging nie	0	0	0	0	0
Beperk en nie 'n ernstige bedreiging nie	40	22	13	12	0
'n Gevaar en kan 'n bedreiging wees	40	71	55	56	100
'n Groot gevaar en beslis 'n bedreiging	20	7	32	32	0
Houding teenoor risiko					
Risikonemend	20	7	10	4	50
Risiko-ongevoelig	0	14	28	36	50
Risikovermydend	80	79	62	60	0
Maatreëls teenoor risiko					
Risikobeheermaatreëls bied voldoende beskerming	60	14	17	28	33
Risikobeheermaatreëls bied onvoldoende beskerming	40	86	83	72	67
Kennis en inligting oor risiko					
Beskik oor voldoende kennis en inligting	100	21	14	24	33
Beskik nie oor voldoende kennis en inligting nie	0	79	86	76	67



TABEL 11. GRAANPRODUSENTE (n=95) IN DIE BEDIENINGSGBIED VAN SENTRAAL-SUID KOÖPERASIE EN DIE VERBAND TUSSEN BOERDERYBATES EN GESELEKTEERDE EIENSKAPPE M.B.T. RISIKO, 1997

WAARDE VAN BOERDERYBATES AARD & OMVANG VAN RISIKO	< R 1 500 000	R1 500 000 TOT R2 499 999	R2 500 000 TOT R3 499 999	R3 500 000 TOT R4 499 999	R4 500 000 TOT R5 499 999	R5 500 000 TOT R6 499 999	> R 6 500 000
	%	%	%	%	%	%	%
Aard en omvang van risiko							
Onbenullig en geen bedreiging nie	0	0	0	0	0	0	0
Beperk en nie 'n ernstige bedreiging nie	40	5	9	10	11	22	25
'n Gevaar en kan 'n bedreiging wees	40	68	77	30	33	44	50
'n Groot gevaar en beslis 'n bedreiging	20	27	14	60	56	34	25
Houding teenoor risiko							
Risikonemend	20	16	0	0	11	11	15
Risiko-ongevoelig	20	16	32	20	11	33	40
Risikovermydend	40	68	68	80	78	56	45
Maatreëls teenoor risiko							
Risikobeheermaatreëls bied voldoende beskerming	20	21	36	50	22	22	10
Risikobeheermaatreëls bied onvoldoende beskerming	80	79	74	50	78	78	90
Kennis en inligting oor risiko							
Beskik oor voldoende kennis en inligting	40	26	27	20	22	22	15
Beskik nie oor voldoende kennis en inligting nie	60	74	73	80	78	78	85

Die resultaat van die opname dui daarop dat die meeste graanprodusente in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie hulself as risikovermydend beskou. Risiko word sover moontlik vermy en slegs projekte waarvan die waarskynlikheid op sukses volgens hul mening baie hoog is, word aangepak. Hierdie definitiewe en algemene voorkeur tot risikovermyding teenoor risikoneming verskil van Bullock (1994) wat bevind het dat jonger en minder geskoolde groenteprodusente in KwaZulu-Natal meer gewillig is om risiko te neem as ouer en beter geskoolde produsente. Dit verskil ook van Woodburn (1993) se bevinding dat jonger, maar beter opgeleide landbouprodusente in KwaZulu-Natal risiko soekers is.

Hierdie afleiding is in ooreenstemming met die algemene beskouing ten opsigte van die risiko geneigtheid van landbouprodusente (Barnard, 1979). Dit is eweneens in ooreenstemming met die aanvanklike hipotese aangaande die betrokke produsente se houding teenoor risiko.

4.3. Samevatting

Graanprodusente in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie beskou hulself oorwegend as net so bereidwillig om risiko te neem as ander landbouprodusente. Die meerderheid respondente is van mening dat hulle risikovermydend is eerder as risikonemend of risiko-

ongevoelig. Slegs 10% van die respondente beskryf hulself as risikonemend.

5. DIE AARD EN OMVANG VAN RISIKO

5.1. Inleiding

Graanprodusente se mening omtrent die aard en omvang van risiko ten opsigte van graanproduksie in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie is uit die opname bepaal. Tabel 12 (Graanprodusente in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie se mening ten opsigte van die aard en omvang van die risiko van graanproduksie) weerspieël die produsente se mening ten opsigte van die aard en omvang van die betrokke risiko.

5.2. Graanprodusente in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie se mening omtrent die aard en omvang van risiko ten opsigte van graanproduksie

Geeneen van die responente het aangedui dat die aard en omvang van die risiko ten opsigte van graanproduksie vir hulle onbenullig is en geensins 'n bedreiging vir die voortbestaan van hul boerderyondernemings inhou nie. Ten opsigte van die stelling dat die aard en omvang van risiko in graanproduksie beperk is en nie 'n ernstige bedreiging vir die voortbestaan van hul boerderyondernemings inhou nie, het 15% sodanig aangedui. 'n Meerderheid van 58% het aangedui dat die aard en omvang van die risiko 'n gevaar en 'n bedreiging vir hul boerderyonderneming se

TABEL 12. GRAANPRODUSENTE (n=95) IN DIE BEDIENINGSGBIED VAN SENTRAAL-SUID KOÖPERASIE SE MENING T.O.V. DIE AARD EN OMVANG VAN DIE RISIKO VAN GRAANPRODUKSIE, 1997

DIE AARD EN OMVANG VAN RISIKO	%
Die aard en omvang van risiko is onbenullig en geensins 'n bedreiging vir my boerderyonderneming nie	0
Die aard en omvang van risiko is beperk en nie 'n ernstige bedreiging vir my boerderyonderneming	15
Die aard en omvang van risiko is 'n gevaar en kan 'n bedreiging vir my boerderyonderneming wees	58
Die aard en omvang van risiko is 'n baie groot gevaar en is beslis 'n bedreiging vir my boerderyonderneming	27

voortbestaan kan inhou. Sewe en twintig persent van die respondente het aangedui dat die aard en omvang van die risiko 'n baie groot gevaar is en beslis die voortbestaan van hul boerderyonderneming bedreig.

In Tabelle 6 tot 11 word graanprodusente in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie se mening ten opsigte van die aard en omvang van risiko ontleed volgens ouderdom, opvoedkundige kwalifikasie, ondernemingsvorm, hektare gesaai, graanverkope as 'n persentasie van bruto boerdery-inkomste en waarde van boerderybates. Ten opsigte van hierdie eienskappe is die produsente eweneens oorwegend van mening dat die risiko 'n gevaar is en hul boerderyondernemings kan bedreig. Die enigste afwyking kom voor by respondente in die ouderdomsgroep 60 jaar en ouer en by respondente wat hul boerderyonderneming in die vorm van 'n beslote korporasie bedryf. Beide hierdie groepe is onbeduidend klein en verteenwoordig slegs 6% en 1% onderskeidelik van die 95 respondente.

Uit die opname blyk dit dat die oorgrote meerderheid graanprodusente in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie saamstem dat die aard en omvang van die risiko van graanproduksie 'n gevaar is en 'n bedreiging kan inhou vir die voortbestaan van hul boerderyondernemings. Dit verskil effe van die aanvanklike hipotese dat die meeste produsente van mening is dat die aard en omvang van risiko

'n baie groot gevaar en beslis 'n bedreiging vir hul boerderyondernemings is.

Graanprodusente in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie produseer vanjaar (1997) vir die eerste keer onder 'n nuwe bedeling sonder die beheerde bemarkingstelsel van die Koringraad. Graanprodusente was nog nooit voorheen so blootgestel aan vrye markkragte en die gepaardgaande bemarkingsrisiko's nie. Die tempo van beleidsveranderinge rakende die landbou neem ook daaglik toe. Omdat baie produsente waarskynlik nog nie die volle omvang en impak van die veranderinge in die graanbedryf op hul omgewing beseef nie, word die bedreiging wat dit inhou waarskynlik onderskat.

5.3. Samevatting

Die meerderheid van die graanprodusente in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie beskou die aard en omvang van die risiko van graanproduksie as 'n gevaar en 'n moontlike bedreiging vir die voortbestaan van hul boerderyondernemings.

6. MENING TEN OPSIGTE VAN RISIKOBEHEERMAATREËLS

6.1. Inleiding

Uit die opname is graanprodusente se mening omtrent risikobeheermaatreëls ten opsigte van graanproduksie in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie bepaal. Tabel 13 (Graanprodusente in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie se mening ten opsigte van bestaande risikobeheermaatreëls) weerspieël die produsente se mening ten opsigte van die beskerming wat bestaande risikobeheermaatreëls bied asook hulle mening omtrent hul kennis en die beskikbare inligting aangaande risikobeheermaatreëls.

6.2. Graanprodusente in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie se mening ten opsigte van die beskerming van bestaande risikobeheermaatreëls

Graanprodusente is oorwegend van mening dat bestaande risikobeheermaatreëls nie voldoende beskerming bied teen die risiko van graanproduksie nie. Slegs 23% van die respondente steun nie hierdie opinie nie. Dit is in ooreenstemming met die aanvanklike hipotese dat bestaande risikobeheermaatreëls nie voldoende beskerming teen die risiko van graanproduksie bied nie. Dit is weliswaar moontlik dat die produsente nie bewus is van alle bestaande

TABEL 13. GRAANPRODUSENTE (n=95) IN DIE BEDIENINGSGEBIED VAN SENTRAAL-SUID KOÖPERASIE SE MENING T.O.V. BESTAANDE RISIKOBEHEERMAATREËLS, 1997

PRODUSENTE SE MENING T.O.V. DIE BESKERMING WAT BESTAANDE RISIKOBEHEERMAATREËLS BIED	%	PRODUSENTE SE MENING T.O.V. HUL KENNIS EN INLIGTING AANGAANDE RISIKOBEHEERMAATREËLS	%
Voldoende	23	Voldoende	24
Onvoldoende	77	Onvoldoende	76

risikobeheermaatreëls nie of nie weet hoe om die maatreëls ten volle te benut nie.

In Tabelle 6 tot 11 word graanprodusente in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie se mening ten opsigte van die mate waartoe risikobeheermaatreëls beskerming teen risiko bied, ontleed volgens hul ouderdom, opvoedkundige kwalifikasie, ondernemingsvorm, hektare gesaai, graanverkope as 'n persentasie van bruto boerdery-inkomste en waarde van boerderybates. Ten opsigte van hierdie eienskappe is die produsente eweneens oorwegend van mening dat die bestaande risikobeheermaatreëls onvoldoende beskerming bied teen risiko in die graanbedryf. Die enigste afwyking kom voor by die groep respondente van wie graanverkope minder as 20% van hul bruto boerdery-inkomste beloop. Hierdie groep is uiteraard nie so afhanklik van graanproduksie nie en kan swak oeste beter hanteer as die produsente wat grotendeels van graan vir boerdery-inkomste afhanklik is. Hierdie groep is waarskynlik nie so ingestel op die verskansing van risiko met betrekking tot graanproduksie nie. Die betrokke groep is egter onbeduidend en verteenwoordig slegs 6% van die 95 respondente.

6.3. Graanprodusente in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie se mening ten opsigte van hul kennis en inligting aangaande risikobeheermaatreëls

Graanprodusente is oorwegend van mening dat hulle nie oor genoeg kennis en inligting aangaande risikobeheermaatreëls beskik om hulself teen die risiko van graanproduksie te beskerm nie. Slegs 24% van die respondente voel dat hulle wel oor voldoende kennis en inligting aangaande risikobeheermaatreëls beskik. Dit is in ooreenstemming met die aanvanklike hipotese dat graanprodusente van mening is dat hulle kennis en inligting aangaande risikobeheermaatreëls onvoldoende is.

In Tabelle 6 tot 11 word graanprodusente in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie se mening ten opsigte van hul kennis en inligting aangaande risikobeheermaatreëls ontleed volgens hul ouderdom, opvoedkundige kwalifikasie, ondernemingsvorm, hektare gesaai, graanverkope as 'n persentasie van bruto boerdery-inkomste en waarde van boerderybates. Ten opsigte van hierdie eienskappe is die produsente eweneens oorwegend van mening dat die hulle nie oor voldoende kennis en inligting beskik om hulself teen die risiko in die graanbedryf te verskans nie. Die enigste afwyking kom voor by die groep respondente van wie graanverkope minder as 20% van hul bruto boerdery-inkomste verteenwoordig. Aangesien hierdie

groep nie so afhanklik van graanproduksie is nie, mag dit wees dat kennis en inligting omtrent risikobeheermaatreëls ten opsigte van graanproduksie nie by hulle 'n prioriteit is nie. Hierdie groep is egter onbeduidend en verteenwoordig slegs 6% van die 95 respondente. Soos wat moontlik verwag sou kon word, bestaan daar ook geen noemenswaardige verskil tussen respondente met verskillende vlakke van opvoedkundige kwalifikasies in persepsie met betrekking tot hul kennis en inligting aangaande risikobeheermaatreëls nie.

6.4. Samevatting

Graanprodusente voel oorwegend dat bestaande risikobeheermaatreëls nie voldoende beskerming teen risiko bied nie en ook dat hul kennis en inligting aangaande risikobeheermaatreëls te kort skiet.

7. RISIKOBRONNE

7.1. Inleiding

Uit die opname is die relatiewe belang van voorgestelde risikobronne vir graanprodusente in die bedieningsgebied geïdentifiseer (Tabel 14, Die relatiewe belang van risikobronne vir graanprodusente in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie). Die vyf risikobronne wat volgens die respondente die grootste invloed het op hulle graanboerdery, word saamgevat in Tabel 15 (Risikobronne wat die grootste invloed het op graanprodusente in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie).

7.2. Die belangrikste risikobronne van graanprodusente in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie

Wisselende klimaatstoestande word voorgehou as verreweg die belangrikste risikobron vir graanprodusente in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie. Volgens 'n skaal van 0 tot 5 waar 0 = geen risiko en 5 = die grootste risiko, het 85% van die graanprodusente 'n 4 of 5 toegeken aan wisselende klimaatstoestande, met 'n gemiddelde toekenning van 4,6. Op klimaatstoestande volg wisselende graanpryse as die belangrikste risikobron met 80% 4's en 5's en 'n gemiddelde toekenning van 4,3. Wisselende graanopbrengste, verdere verlagings in handelstariewe op

TABEL 14. DIE RELATIEWE BELANG VAN RISIKOBRONNE VIR GRAANPRODUSENTE (n=95) IN DIE BEDIENINGSGBIED VAN SENTRAAL-SUID KOÖPERASIE, 1997

RISIKOBRON	GRAAD VAN RISIKO (FREKWENSIE)						GEMIDDELDE	VOLGORDE	PERSENTASIE 4 EN 5's
	0	1	2	3	4	5			
Wisselende klimaatstoestande	0	0	2	12	11	70	4.6	1	85
Sporadiese siektes, peste en onkruid	0	8	19	41	17	10	3.0	8	28
Veranderinge in die aankoopprys van graanproduksiemiddele	0	4	14	29	32	16	3.4	7	51
Veranderinge in die koste van kapitale items	1	3	9	31	38	13	3.5	6	54
Wisselende graanpryse	0	0	4	15	30	46	4.3	2	80
Wisselende graanopbrengste	0	0	4	25	25	41	4.1	3	69
Veranderinge in rentekoerse	3	14	18	35	19	6	2.7	12/13/14	26
Veranderinge in die wisselkoers	3	7	19	38	21	7	2.9	9/10	29
Veranderinge in belastingwetgewing	8	14	25	26	14	8	2.5	15/16	23
Veranderde wetgewing t.o.v. eiendomsreg	9	18	17	19	20	12	2.7	12/13/14	34
Verdere verlagings in handelstariewe op ingevoerde landbouprodukte	2	2	8	15	32	36	3.9	4	72
Verdere wysigings t.o.v. arbeidswetgewing	6	12	22	24	20	11	2.8	11	33
Veranderde arbeidsverhoudinge	7	18	23	30	12	5	2.4	17	18
Veranderinge in grondpryse	7	27	25	30	6	0	2.0	18	6
Veranderinge in kredietwaardigheid/toegang tot krediet	5	14	20	28	22	6	2.7	12/13/14	29
Verdere verval van die streek se infrastruktuur	3	26	17	26	14	9	2.5	15/16	24
Verhoogde kwaliteitstandaarde daargestel deur die kopers van graan en oliesade	1	2	11	23	37	21	3.6	5	61
Verdere tegnologiese stagnasie t.o.v. tegnologie toepaslik in die graanbedryf	0	15	15	37	20	8	2.9	9/10	29

* Graad van risiko (volgens 'n skaal waar 0 = geen risiko en 5 = die grootste risiko) dui aan hoeveel respondente 0, 1, 2, 3, 4 of 5 aangedui het

TABEL 15. RISIKOBRONNE WAT DIE GROOTSTE INVLOED HET OP GRAANPRODUSENTE (n=95) IN DIE BEDIENINGSGBIED VAN SENTRAAL-SUID KOÖPERASIE, 1997

RISIKOBRONNE	ORDE
Wisselende klimaatstoestande	1
Wisselende graanpryse	2
Veranderinge in die aankoopprys van graanproduksiemiddele	3
Wisselende graanopbrengste	4
Veranderinge in die koste van kapitale items	5
Sporadiese siektes, peste en onkruid	6
Verhoogde kwaliteitstandaarde daargestel deur die kopers van graan en oliesad	7
Verdere verlagings in handelstariewe op ingevoerde landbouprodukte	8
Veranderinge in rentekoerse	9
Veranderinge in die wisselkoers	10
Veranderinge in kredietwaardigheid/toegang tot krediet	11
Verdere tegnologiese stagnasie t.o.v. tegnologie toepaslik in die graanbedryf	12
Veranderinge in grondpryse	13
Verdere wysigings t.o.v. arbeidswetgewing	14
Veranderde wetgewing t.o.v. eiendomsreg	15
Veranderde arbeidsverhoudinge	16
Verdere verval van die streek se infrastruktuur	17
Veranderinge in belastingwetgewing	18

ingevoerde landbouprodukte, verhoogde kwaliteitstandaarde daargestel deur kopers van graan en oliesade, veranderinge in die koste van kapitale items en veranderinge in die aankoopprys van graanproduksiemiddele is as die volgende belangrikste risikobronne aangewys.

Die prioriteit verleen aan klimaatstoestande en wisselende produkpryse (graanpryse) stem ooreen met die meeste ander ondersoeke in verband met risikobronne in die landbou. Dit staaf ook die hipotese aangaande klimaat en wisselende graanpryse as die belangrikste bronne van risiko vir graanprodusente in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie.

7.3. Risikobronne wat die grootste invloed het op graanboerdery in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie

Op die vraag omtrent watter risikobronne die grootste invloed het op hul graanboerdery, het die produsente weereens wisselende klimaatstoestande en wisselende graanpryse aangewys. Hierop volg veranderinge in die aankoopprys van graan, wisselende graanopbrengste en veranderinge in die koste van kapitale items (masjinerie en implemente).

Die belangrikheid wat graanprodusente heg aan klimaatstoestande en wisselende graanpryse is weer eens in ooreenstemming met die aanvanklike hipotese omtrent risikobronne met die grootste invloed op graanprodusente in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie.

7.4. Samevatting

Graanprodusente in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie het wisselende klimaatstoestande en produkpryse as die twee belangrikste risikobronne in hul bedryf wat ook die grootste invloed het op hul boerderyonderneming geïdentifiseer.

8. RISIKOBEHEERMAATREËLS

8.1. Inleiding

Uit die vraelyste wat ingesamel is, is die relatiewe belang van voorgestelde risikobeheermaatreëls vir graanprodusente in die bedieningsgebied geïdentifiseer en saamgevat in Tabel 16 (Die relatiewe belang van risikobeheermaatreëls vir graanprodusente in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie). Die vyf risikobeheermaatreëls wat volgens die respondente die meeste deur hulself benut word, word saamgevat in Tabel 17 (Risikobeheermaatreëls wat die meeste benut word deur graanprodusente in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie).

8.2. Die belangrikste risikobeheermaatreëls van graanprodusente in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie

Dit blyk dat finansiële rekordhouding en bestuur die belangrikste risikobeheermaatreëls of strategieë in graanproduksie vir graanprodusente in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie is. Volgens 'n skaal van 0 tot 5 waar 0 = geen risiko en 5 = die grootste risiko, het 86% van die graanprodusente 'n 4 of 5 toegeken aan finansiële rekordhouding en bestuur met 'n gemiddelde toekenning van 4,4. Op finansiële rekordhouding en bestuur volg die opbou

TABEL 16. DIE RELATIEWE BELANG VAN RISIKOBEHEERMAATREëLS VIR GRAANPRODUSENTE (n=95) IN DIE BEDIENINGSGBIED VAN SENTRAAL-SUID KOëPERASIE, 1997

RISIKOBEHEERMAATREëLS/STRATEGIEë	GRAAD VAN BELANGRIKHEID						GEMIDDELDE	VOLGORDE	PERSENTASIE
	FREKWENSIE								
	0	1	2	3	4	5			
PRODUKSIESTRATEGIEë									
Diversifikasie van produkte/bedrywe	0	1	8	17	28	41	4.1	3/4	73
Diversifikasie van produksiepraktyke	2	6	8	33	31	15	3.4	11/12	48
Lae-koste produksiepraktyke	3	4	7	10	26	45	4.0	5/6/7	75
Vermeerder omvang van graanproduksie	24	27	22	10	9	3	1.6	19	13
Verminder omvang van graanproduksie	6	6	11	19	28	25	3.4	11/12	56
Vermeerder masjinerie en implemente	26	27	16	20	2	4	1.5	20	6
Verminder masjinerie en implemente	6	11	17	19	26	16	3.0	14/15	44
Toepassing van nuwe tegnologie	1	1	8	20	34	31	3.9	8	68
Geografiese verspreiding van produksie	4	6	13	36	23	13	3.1	13	38
Benut goeie tydige klimaatsinligting	0	6	13	18	32	26	3.6	9	61
BEMARKINGSTRATEGIEë									
Direkte of selfbemarking van graan op die kontantmark	20	20	24	14	11	6	1.9	18	18
Verskansing van graanpryse op termynmarkte	10	3	17	29	26	10	2.9	16	38
Kontrakverbouing vlg's 'n ooreenkoms om graan @ 'n bepaalde prys te lewer	4	6	8	27	23	27	3.5	10	53
Koöperatiewe (kollektiewe) bemarking van graan	1	2	7	13	33	39	4.0	5/6/7	76
Benut goeie en tydige markinligting	0	2	9	17	30	37	4.0	5/6/7	71
FINANSIERINGSTRATEGIEë									
Finansiële rekordhouding en bestuur	0	3	1	9	22	60	4.4	1	86
Insetkosteversekering van graan	11	15	16	21	15	17	2.7	17	34
Opbou van reserwefondse en -voorrade	1	1	4	6	41	42	4.2	2	87
Skuldbestuur	2	3	6	8	33	43	4.1	3/4	80
Nie-landbou investering	5	10	17	27	17	19	3.0	14/15	38

* Graad van belangrikheid (volgens 'n skaal waar 0 = onbelangrik en 5 = baie belangrik) dui aan hoeveel respondente 0, 1, 2, 3, 4 of 5 aangedui het

TABEL 17. RISIKOBEHEERMAATREëLS WAT DIE MEESTE BENUT WORD DEUR GRAANPRODUSENTE (n=95) IN DIE BEDIENINGS- GEBIED VAN SENTRAAL-SUID KOëPERASIE, 1997

RISIKOBEHEERMAATREëLS	ORDE
Diversifikasie van produkte/bedrywe	1
Lae-koste produksiepraktyke	2
Verminder omvang van graanproduksie	3
Finansiële rekordhouding en bestuur	4
Toepassing van nuwe tegnologie	5
Benut goeie tydige klimaatsinligting	6
Opbou van reserwefondse en -voorrade	7/8
Verminder masjinerie en implemente	7/8
Diversifikasie van produksiepraktyke	9
Insetkosteversekering van graan	10
Skuldbestuur	11
Koöperatiewe (kollektiewe) bemarking van graan	12
Geografiese verspreiding van produksie	13
Nie-landbou investering	14
Benut goëie en tydige markinligting	15
Vermeerder omvang van graanproduksie	16
Kontrakverbouing vlg's 'n ooreenkoms om graan @ 'n bepaalde prys te lewer	17
Direkte of selfbemarking van graan op die kontantmark	18
Vermeerder masjinerie en implemente	19
Verskansing van graanpryse op termynmarkte	20

van reserwefondse en -voorrade as belangrikste risikobeheermaatreël - 87% 4's en 5's en 'n gemiddelde toekenning van 4,2. Daarop volg diversifikasie van produkte en/of bedrywe, skuldbestuur, lae-koste produksiepraktyke, koöperatiewe bemarking van graan en die benutting van goeie en tydige markinligting.

Drie van die vier belangrikste risikobeheermaatreëls of strategieë is finansieringstrategieë, naamlik finansiële rekordhouding en bestuur, die opbou van reserwefondse en -voorrade en skuldbestuur. Saam met die koöperatiewe bemarking van graan is die tydige benutting van goeie markinligting aangewys as die belangrikste bemarkingstrategie teen risiko met 'n gemiddelde toekenning van 4. Lae-koste produksiepraktyke (gemiddeld = 4) en die toepassing van nuwe tegnologie (gemiddeld = 3,9) is saam met diversifikasie aangewys as die belangrikste produksiestrategieë teen risiko in die graanbedryf.

Hierdie bevindings verskil effens van die hipotese wat veronderstel dat graanprodusente in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie diversifikasie van produkte/bedrywe en lae-koste produksiepraktyke beskou as die belangrikste risikobeheermaatreëls. Die produsente heg meer as verwagte waarde aan finansieringstrategieë soos finansiële rekordhouding en bestuur en die opbou van reserwefondse en -voorrade. Soos verwag is, word nie soveel

waarde geheg aan bemarkingstrategieë nie. Dit kan waarskynlik daaraan toegeskryf word dat bemarking van graan voorheen deur 'n beheerraad (Koringraad) hanteer is en dus nie die verantwoordelikheid van die produsent self was nie. Die 1997 produksieseisoen was die eerste seisoen van vrye bemarking vir kleingraanprodusente in hierdie streek en die opname is afgehandel voordat die 1997 graanoes bemark was.

8.3. Risikobeheermaatreëls wat die meeste toegepas word deur graanprodusente in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie.

Op die vraag omtrent watter risikobeheermaatreëls die meeste benut word in hul pogings om hulself teen die risiko in die graanbedryf te verskans, het die produsente diversifikasie van produkte/bedrywe as die belangrikste strategieë aangewys. Lae-koste produksiepraktyke, die vermindering in omvang van graanproduksie, finansiële rekordhouding en bestuur en die toepassing van nuwe tegnologie is ander strategieë wat volgens die respondente die meeste benut word.

In teenstelling met die graanprodusente se siening omtrent die belangrikheid van risikobeheermaatreëls in die algemeen, benut die produsente meer produksiestrategieë as finansieringstrategieë. Dit ondersteun die hipotese dat graanprodusente die meeste gebruik maak van diversifikasie

en lae-koste produksiepraktyke om hul teen risiko te verskans.

Finansiële rekordhouding en bestuur as risikobeheermaatreël wat die meeste toegepas word, neem die vierde plek in. Gemeet aan die relatiewe belangrikheid wat produsente daaraan heg, sou die verwagting wees dat dit meer benut word. Dieselfde geld vir die opbou van reserwefondse en -voorrade as risikobeheermaatreël. Dit is waarskynlik weens 'n gebrek aan surplus fondse of moontlik weens die benadering om eerder te bestee as te spaar ten einde inkomstebelasting te vermy. Insetkosteversekering word hoegenaamd nie belangrik geag nie en word ook nie baie benut nie. Dit is waarskynlik om dieselfde rede as landbouprodusente in Kalifornië (Blank & McDonald, 1995) wat meen dat premies vir oesversekering te duur en intreevlakke voordat eise aanvaar word, te hoog is.

Die drie produksiestrategieë - diversifikasie, lae-koste produksie en vermindering in die omvang van graanproduksie - word die meeste toegepas. Die neiging van produsente om die omvang van hul graanproduksie te verminder, ondersteun die siening met betrekking tot die gevaar wat graanproduksie vir die voortbestaan van hulle boerderyondernemings inhou. Dit ondersteun ook hulle opinie dat bestaande risikobeheermaatreëls onvoldoende beskerming teen risiko bied. Dit noop hulle om eerder graanproduksie

te verminder as om ander maatreëls te gebruik om hulself teen die risiko te verskans.

'n Bemarkingstrategie as risikobeheermaatreël wat die meeste benut word neem slegs die twaalfde plek uit 'n moontlike twintig in. Hieruit blyk dit dat produsente heelwat meer klem plaas op die benutting van produksiestrategieë as finansiering- en bemarkingstrategieë. Dit moet waarskynlik toegeskryf word aan faktore soos belangstelling, ondervinding en opleiding. Dit strook ook met die algemene opvatting dat landbouprodusente in Suid-Afrika besonder goeie produsente, maar swak bestuurders (finansiële bestuurders) en bemarkers is. Verskansing van graanpryse op die termynmark word waarskynlik weens 'n gebrek aan kennis daaromtrent so onbelangrik geag en so min toegepas. Dit is ook so bevind in die ondersoek van Blank & McDonald (1995) by landbouprodusente in Kalifornië wat aanvoer dat termynkontrakte nie algemeen gebruik word nie omrede hulle nie die beginsels en werking daarvan verstaan nie. Die benutting van tydige en goeie markinligting geniet eweneens nie soveel aandag as wat verwag word na aanleiding van die relatiewe belangrikheid wat produsente daaraan heg nie. Dit is waarskynlik weens 'n gebrek aan sulke inligtingsbronne. Weereens moet in gedagte gehou word dat dit (1997) die eerste jaar van vrye bemarking vir graanprodusente in hierdie streek was en hul waarskynlik nog nie so ingestel

is op bemarkingstrategieë soos wat sou verwag word nie. Bemarkingstrategieë sal waarskynlik in die toekoms meer aandag geniet as wat huidiglik die geval is.

8.4. Samevatting

Graanprodusente in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie beskou finansiële rekordhouding en bestuur as die belangrikste risikobeheermaatreël. Die opbou van reserwefondse en -voorrade, diversifikasie en skuldbestuur word eweneens baie belangrik geag. In teenstelling met hul persepsies met betrekking tot die belangrikheid van sekere finansieringstrategieë word produksiestrategieë soos diversifikasie, lae-koste produksiepraktyke en 'n vermindering in die omvang van graanproduksie mees algemeen toegepas.

9. SAMEVATTING EN GEVOLGTREKKINGS

In die ondersoek na die risikohouding, risikobronne en risikobeheermaatreëls van landbouprodusente in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie is bevind dat die meerderheid respondente (graanprodusente in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie) risikovermydend is en slegs projekte sal aanpak waarvan die waarskynlikheid op sukses volgens hulle mening baie hoog is. Die meerderheid respondente stem saam dat die aard en omvang van die risiko van graanproduksie 'n gevaar is en die voortbestaan van hul boerderyonderneming kan bedreig. Die meerderheid respondente is ook van mening dat bestaande risikobeheermaatreëls nie voldoende beskerming bied teen die risiko van graanproduksie nie en dat hulle nie oor voldoende kennis en inligting aangaande risikobeheermaatreëls beskik nie. Die afleiding kan gemaak word dat die graanprodusente bewus is van die gevaar wat die risiko's van graanproduksie vir hulle boerderyondernemings inhou, maar nie tevrede is met die mate waartoe hulle daarteen beskerm is nie.

Veranderde klimaatstoestande, wisselende graanpryse en -opbrengste, verdere verlagings in handelstariewe op ingevoerde landbouprodukte tesame met verhoogde kwaliteitstandaarde deur die kopers van graan en oliesade daargestel, is deur die produsente geïdentifiseer as die

belangrikste risikobronne in hul bedryf. Wisselende klimaatstoestande, wisselende graanpryse, veranderings in die aankoopprys van graanproduksiemiddele, wisselende graanopbrengste en veranderinge in die koste van kapitale items is aangewys as die risikobronne met die grootste invloed op graanproduksie in die betrokke gebied. In 'n risikobestuursprogram om optimale beskerming te verseker, behoort hierdie risikobronne voorrang te geniet.

Graanprodusente het finansiële rekordhouding en bestuur, die opbou van reserwefondse en -voorrade, diversifikasie van produkte en bedrywe, skuldbestuur, lae-koste produksiepraktyke, koöperatiewe bemarking van graan en die benutting van tydige en goeie markinligting geïdentifiseer as die belangrikste risikobeheermaatreëls in hulle bedryf. Diversifikasie, lae-koste produksiepraktyke, vermindering in die omvang van graanproduksie, finansiële rekordhouding en bestuur en die toepassing van nuwe tegnologie is aangewys as risikobeheermaatreëls wat die meeste deur produsente benut word om hul teen risiko in die graanbedryf te verskans. Behalwe vir die onverwagte belangrikheid wat produsente heg aan finansiële rekordhouding en bestuur en die opbou van reserwefondse en -voorrade, strook die bevindings met die hipoteses wat met die aanvang van die ondersoek geformuleer is. Produsente en ander belanghebbendes soos Sentraal-Suid Koöperasie, behoort dus te verseker dat graanprodusente oor voldoende kennis en

inligting beskik om hierdie risikobeheermaatreëls so doeltreffend moontlik te kan gebruik.

Die bevindings uit hierdie ondersoek beklemtoon watter spesifieke risikobronne en risikobeheermaatreëls verdere aandag en ontwikkeling vereis. Dit sal verseker dat graanprodusente die mees effektiewe risikobeheermaatreëls op die mees doeltreffende wyse benut ten einde hulself optimaal teen die belangrikste risikobronne te beskerm. Die bevindings wys ook op die behoefte aan bykomende en meer effektiewe risikobeheermaatreëls wat produsente by hul risikobestuursprogramme kan insluit. Dit sou meebring dat graanprodusente in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie uiteindelik 'n meer volhoubare landboustelsel sal bedryf - tot voordeel van die hele gemeenskap.

BRONNELYS

AgriReview, October 1994. Debt servicing and survival capacity in agriculture. Information Services, Agricultural Division, the Standard Bank of South Africa Ltd. pp.1-2.

Barnard, C.S., 1979. Farm planning and control. Cambridge University Press, Cambridge.

Barry, J.B., 1984. Risk management in agriculture. The Iowa State University Press, Iowa.

Blank, S.C. & McDonald, J., 1995. How California agricultural producers manage risk. California Agriculture, Vol.49(2), March-April 1995. pp.9-12.

Boehlje, M.D. & Eidman, V.R., 1984. Farm Management. John Wiley & Sons Inc., Toronto.

Boggess, W.G., Anaman, K.A. & Hanson, G.D., 1985. Importance, causes, and management responses to farm risks: Evidence from Florida and Alabama. Southern Journal of Agricultural Economics, Vol 17 Part 4, 1985. pp. 105-116.

Branch, W.F. & Olson, C.E., 1987. Ranch manager risk perceptions and management responses. Journal of the American Society of Farm Managers and Rural Appraisers, Vol. 51(2). pp. 58-63.

Bullock, W.I., 1994. Risk management and use of information and computers by commercial vegetable farmers in KwaZulu-Natal. Master of Agricultural Management thesis. University of Natal, Pietermaritzburg.

Coleman, B.G.D., 1995. Managing the risk facing farm businesses. Rural Focus (National Australia Bank), August 1995. pp. 7-8.

De Jager, J.J. 1994. Risikobestuur vir die landbou binne die hoëveldstreek. MBA-tesis. Universiteit van Stellenbosch, Stellenbosch.

Eidman, V.R., 1989. Quantifying and managing risk in agriculture. Referaat gelewer tydens die jaarlikse konferensie van die Landbou-Ekonomievereniging van Suider-Afrika, Bloemfontein, 25-27 September.

Fleischer, B., 1990. Agricultural risk management. Lynne Reinner Publishers Inc., Boulder, Colorado.

Hardaker, J.B., Huirne, R.B.M. & Anderson, J.R., 1997. Coping with Risk in Agriculture. Biddles Ltd., Guildford, UK.

Jolly, R.W., 1993. Risk Management in Agricultural Production. American Journal of Agricultural Economics, Vol 65(5). pp.1107-1113.

Karberg, S., 1996. Developing a Sensible and Successful Marketing Attitude. Purdue University, West Lafayette, Indiana.

Laubscher, J.M., 1988. Risikobestuur en finansiering in die landbou. Joernaal van die misstofvereniging van Suid-Afrika, Vol.1, 1988. pp.22-25.

Lee, W.F., Boehlje, M.D., Nelson, A.G. & Murray, W.G., 1988. Agricultural Finance. Iowa State University Press, Ames, Iowa.

Martin, S.K., 1994. Risk perceptions and management responses to risk in pastoral farming in New Zealand. The proceedings of the New Zealand society of animal production, Vol.54, 1994. pp.363-368.

Ortmann, G.F., Patrick, G.F., Musser, W.N. & Doster, D.H., 1992. Sources and management of risk: evidence from leading cornbelt farmers in the USA. Agrekon, Vol.31(4), December 1994. pp.216-221.

Patrick, G.F., 1996. Managing Risk in Agriculture. North Central Regional Extension Publication, no.406. Purdue University, West Lafayette, Indiana.

Penson, J.R. & Lins, D.A., 1989. Agricultural Finance, an introduction to micro and macro concepts. Prentice Hall, Englewood Cliffs.

Sentraal-Suid Koöperasie Beperk, Finansiële Jaarverslae, 1990/91, 1991/92, 1992/93, 1993/94, 1994/95, 1995/96 en 1996/97.

Smit, M., 1995. Evaluering van staatsondersteuning aan die landbou met behulp van 'n dinamiese lineêre programmeringsmodel. Magister in Landbou-ekonomie tesis. Universiteit van Stellenbosch, Stellenbosch.

Smyth, A.J., Dumanski, J., Spendjian, G. & Thornton, P.K., 1993. FESLM: An international framework for evaluating sustainable land management. Rome: Land en Water Division, Food and Agriculture Organization of the United Nations, 1993. pp. 1-8.

Street, K., Kleynhans, T.E. & Vink, N., 1996. Die Mededingendheid van Koring en Gars Produksie in die Wes-Kaap. Ongepubliseerde verslag, Departement Landbou-ekonomie, Universiteit van Stellenbosch, Stellenbosch.

Swanepoel, V. & Ortmann, G.F., 1993. Sources and management of risk in extensive livestock farming in the North-Western Transvaal bushveld. Agrekon, Vol.32(4), December 1993. pp.196-200.

Van Reenen, M.J. & Davel, J.A.H., 1986. Boerderybestuur, 'n sakebenadering. Southern Boekuitgewers (Edms.) Bpk., Johannesburg.

Van Reenen, M.J. & Marais, A. de K., 1992. Boerderybestuur. Finansiële beplanning, ontleding en beheer. J.L. van Schaik (Edms) Bpk., Pretoria.

Van Zyl, J., 1988. Finansiering en die boer 'n Finansiële bestuursgids vir boere. Die Standard Bank van SA Beperk, Johannesburg.

Van Zyl, J., 1989. Die aard en omvang van risiko's in die RSA-landbou. Referaat gelewer tydens die jaarlikse konferensie van die Landbou-Ekonomievereniging van Suider-Afrika, Bloemfontein, 25-27 September.

Walker, O.L. & Mapp, H.P., 1984. Risk and Risk Management in Beef Production. Current Farm Economics, Vol. 57(2). pp. 13-20.

Wilson, P.N., Luginsland, T.R. & Armstrong, D.V. Risk Perceptions and Management Responses of Arizona Dairy Producers. Journal of Dairy Science, Vol. 17, Part 2, 1988. pp. 545-551.

Willemse, J., 1996. Skep instrumente vir risiko-bestuur. Landbouweekblad, 13 Desember 1996. pp.4-5.

Woodburn, M., 1993. Information sources, computer use and risk management in commercial farming in Natal: Evidence and policy implications. MSc Agric thesis. University of Natal, Pietermaritzburg.

AANHANGSEL A

VRAELYS

**MOET ASB. VOLTOOI WORD DEUR DIE BELANGRIKSTE
BESLUITNEMER IN DIE BOERDERYONDERNEMING**

**MERK DIE ANTWOORD VAN U KEUSE MET 'N "X" IN DIE
OOREENSTEMMENDE BLOKKIE OF SKRYF U ANTWOORD OP 'N
VRAAG IN DIE OOREENSTEMMENDE SPASIE**

1. Wat is u ouderdom in jare?

.....

2. Wat is u hoogste opvoedkundige kwalifikasie?

.....

*3. Watter een van onderstaande ondernemingsvorme beskryf u
boerderyonderneming die beste?*

* Eenmansaak

* Vennootskap

* Maatskappy

* Beslote Korporasie

* Trust

4. Hoeveel hektaar gars, koring en/of canola (gesamentlik) saai u jaarliks?

* Minder as 300 ha

* 300 tot 600 ha

* 600 tot 900 ha

* Meer 900 ha

5. In 'n normale jaar, watter persentasie van u boerderyonderneming se jaarlikse bruto boerdery inkomste bestaan uit inkomste vanuit die verkope van koring, gars en/of canola?

* 0 tot 20%

* 20 tot 40%

* 40 tot 65%

* 60 tot 80%

* 80 tot 100%

6. Hoe groot is u boerdery in hektare (eie besit, gehuur en deelsaai onderskeidelik)?

* In eie besit

* Gehuur

* Deelsaai

7. In watter een van die onderstaande kategorieë pas die huidige geskatte markwaarde van u boerderybates (grond en geboue, lewende hawe en masjinerie en implemente)?

* Minder as R 1 500 000

* R 1 500 000 tot R 2 000 000

* R 2 000 000 tot R 2 500 000

* R 2 500 000 tot R 3 000 000

* R 3 000 000 tot R 3 500 000

* R 3 500 000 tot R 4 000 000

* R 4 000 000 tot R 4 500 000

* R 4 500 000 tot R 5 000 000

* R 5 000 000 tot R 5 500 000

* R 5 500 000 tot R 6 000 000

* R 6 000 000 tot R 6 500 000

* Meer as R 6 500 000

8. Is u van mening dat u meer, dieselfde of minder bereidwillig is om risiko te neem as ander landbouprodusente?

* Minder bereidwillig

* Dieselfde

* Meer bereidwillig

9. Wat is u mening t.o.v die aard en omvang van die risiko van graanproduksie in die bedieningsgebied van Sentraal-Suid Koöperasie?

* Die aard en omvang van risiko t.o.v. graanproduksie is 'onbenullig en is dus geensins 'n bedreiging vir die voortbestaan van my boerderyonderneming nie

* Die aard en omvang van risiko t.o.v graanproduksie is beperk en ek beskou dit nie as 'n ernstige bedreiging vir die voortbestaan van my boerderyonderneming nie

* Die aard en omvang van risiko t.o.v. graanproduksie is 'n gevaar en kan die voortbestaan van my boerderyonderneming beïnvloed

* Die aard en omvang van risiko t.o.v. graanproduksie is 'n baie groot gevaar en het beslis 'n invloed op die voortbestaan van my boerderyonderneming

10. Watter een van die volgende drie begrippe beskryf u houding as graanprodusent teenoor die risiko in u bedryf die beste?

* Risikonemend

m.a.w. u gedy op risiko's, is gedurig besig om nuwe projekte aan te pak en in u geval is dit dikwels 'n situasie van hoe hoër die risiko, hoe groter die uitdaging en entosiasme

* Risiko-ongevoelig

m.a.w. u staan oor die algemeen koud teenoor risiko en aanvaar dit as 'n natuurlike sakeverskynsel

* Risikovermydend

m.a.w. u poog om risiko sover moontlik te vermy en sal slegs projekte aanpak waarvan die waarskynlikheid op sukses volgens u mening baie hoog is

11. Die onderstaande is potensiele bronne van risiko vir landbouers/landbouondernemings in die graanbedryf. Dui by elkeen die graad van risiko aan (0 = geen risiko tot 5 = grootste risiko) soos dit volgens u oordeel op u graanboerdery van toepassing is.

Risikobron	0	1	2	3	4	5
1. Wisselende klimaatstoestande						
2. Sporadiese siektes, peste en onkruide						
3. Veranderinge in die aankooppryse van graanproduksiemiddele (saad, kunsmis ens.)						
4. Veranderinge in die koste van kapitale items (masjinerie en inplemente)						
5. Wisselende graanpryse						
6. Wisselende graanopbrengste						
7. Veranderinge in rentekoerse						
8. Veranderinge in die wisselkoers						
9. Veranderinge in belastingwetgewing						
10. Veranderde wetgewing tov eiendomsreg						
11. Verdere verlagings van handelstariewe op ingevoerde landbouprodukte						
12. Verdere wysigings tov arbeidswetgewing						
13. Veranderde arbeidsverhoudinge						
14. Veranderinge in grondpryse						
15. Veranderinge in u/u boerderyonderneming se kredietwaardigheid/toegang tot krediet						
16. Verdere verval van die streek se infrastruktuur (paaie, silo's, telefoon ens.)						
17. Verhoogde kwaliteitstandaarde daargestel deur kopers van graan en oliesade						
18. Verdere tegnologiese stagnasie tov tegnologie toepaslik in die graanbedryf						
19. Ander (spesifiseer.....)						
20. Ander (spesifiseer.....)						

12. Die onderstaande is potensiële risikobeheermaatreëls/strategieë. Dui aan hoe belangrik u hierdie risikobeheermaatreëls in u graanboerdery ag d.m.v. 'n skaal 0 = onbelangrik en 5 = baie belangrik

Produksiestrategieë	0	1	2	3	4	5
1. Diversifikasie van produkte/bedrywe						
2. Diversifikasie van produksiepraktyke						
3. Lae-koste produksiepraktyke						
4. Vermeerder omvang van graanproduksie						
5. Verminder omvang van graanproduksie						
6. Vermeerder masjienerie & implemente						
7. Verminder masjienerie & implemente						
8. Toepassing van nuwe tegnologie						
9. Geografiese verspreiding van produksie						
10. Benut goeie tydige klimaatsinligting						
Bemarkingstrategieë	0	1	2	3	4	5
11. Die direkte/selfbemarking van graan op die kontantmark						
12. Verskansing van graanpryse op die termynmark (soos bv. SAFEX)						
13. Kontrakverbouing vlgs 'n ooreenkoms voor, na of met saaityd om graan op 'n bepaalde tyd @ 'n bepaalde prys te lewer						
14. Koöperatiewe bemarking van graan dmv Kaap Graan wat graan kollektief namens produsente bemark teen die beste prys wat dit op 'n tydstip kan beding						
15. Benut goeie tydige markinligting						
Finansieringstrategieë	0	1	2	3	4	5
16. Finansiële rekordhouding en bestuur						
17. Insetkosteversekering van graan						
18. Opbou van reserwefondse en- voorrade						
19. Skuldbestuur						
20. Nie-landbou investering						

13. Watter vyf van die voorafgaande risikobronne het die grootste invloed op u graanboerdery?

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

14. Watter vyf van die voorafgaande risikobeheermaatreëls/strategieë word die meeste deur u benut in u pogings om u teen die risiko in die graanbedryf te verskans?

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

15. Is u van mening dat die bestaande potensiele risikobeheermaatreëls voldoende beskerming teen die risiko in die graanbedryf bied?

* Ja

* Nee

16. Is u van mening dat u oor voldoende kennis en inligting omtrent risikobronne en bestaande risikobeheermaatreëls beskik om u op die mees optimale wyse teen die risiko van graanproduksie te verskans?

* Ja

* Nee

17. Watter potensiële risikobeheermaatreël(s) sou u na u mening met vrug kon gebruik indien u meer kennis en inligting daaromtrent sou hê?

1.
2.
3.

18. Watter potensiële risikobeheermaatreël(s) sou u na u mening met vrug kon gebruik indien dit goedkoper was?

1.
2.
3.

19. Watter potensiële risikobeheermaatreël(s) sou u na u mening met vrug kon gebruik indien dit meer toeganklik en beskikbaar vir u was?

1.
2.
3.

U SAMEWERKING MET DIE VOLTOOIING VAN HIERDIE VRAELYS WORD WAARDEER

